

Verschuivende Allianties

Een onderzoek naar de (regionale) samenwerkingsverbanden van de Universiteit van Amsterdam

Rob Hartgers
Mei 2016
In opdracht van de Commissie Democratisering en Decentralisering

Inhoudsopgave

- Verantwoording p. 3-4
- Samenwerking UvA-HvA p. 5-21
- Samenwerking UvA-VU p. 22-38
- AIAMS p. 39-45
- Internationaal p. 46
- Tot slot p. 47

1. Verantwoording

In opdracht van de Commissie Democratisering en Decentralisering (Commissie D&D) heb ik onderzoek gedaan naar het 'alliantiebeleid' van de Universiteit van Amsterdam (UvA). Centrale vragen zijn met welke partijen op het gebied van onderwijs en onderzoek (strategische) samenwerking is gezocht, waarop die samenwerking is gericht, hoe de samenwerking tot stand kwam, welke partijen daarbij binnen de UvA betrokken waren en hoe de samenwerkingsverbanden zich in de loop der tijd hebben ontwikkeld.

Het onderzoek spitst zich toe op de samenwerking met de Hogeschool van Amsterdam (HvA), de samenwerking met de Vrije Universiteit (VU), de gang van zaken rondom het Amsterdam Institute for Advanced Metropolitan Solutions (AIAMS) en in beperkte mate ook internationale samenwerking.

Met name de samenwerking met de HvA is een omvangrijk dossier. Het beslaat een periode van meer dan 20 jaar — de eerste stappen tot formele samenwerking met de HvA zijn gezet in het midden van de jaren negentig — en valt uiteen in vele deelonderwerpen. Gezien de weinige tijd die mij ter beschikking stond, heb ik mij beperkt tot de hoofdlijnen, met bijzondere aandacht voor sleutelmomenten in de relaties tussen beide instellingen. Bij de samenwerking met de VU heb ik mij geconcentreerd op de gang van zaken rondom de bètafaculteiten. Het AIAMS kent geen lange geschiedenis (de Motie De Wolf, die het proces in gang zette, stamt uit december 2011), maar is complex door de betrokkenheid van veel verschillende partijen. Aan de internationale samenwerkingsverbanden heb ik, ook in overleg met de Commissie D&D, de minste prioriteit gegeven. Ik beperk mij tot een korte voorgeschiedenis van het huidige beleid en een overzicht van de huidige afspraken.

Het doel van dit onderzoek is het creëren van een feitenrelaas van de genoemde samenwerkingen. Ik doe geen aanbevelingen over de mogelijke voortzetting van de allianties, noch zal ik op enige manier het gevoerde beleid evalueren.

Mijn werkwijze was erop gericht om in korte tijd een goed beeld te krijgen van de samenwerkingen. Mijn onderzoek is in de eerste plaats een archiefonderzoek, waarbij ik gebruik heb gemaakt van beleidsdocumenten van de UvA, maar ook van publicaties in Folia en andere media. Om zicht te krijgen op het politieke en juridische kader waarbinnen de UvA acteerde, heb ik ook gekeken naar wetgeving en beleidsstukken van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). In het geval van AIAMS waren bijvoorbeeld beleidsdocumenten van de Gemeente Amsterdam nuttig om het beeld te completeren.

Naast het archiefonderzoek heb ik interviews afgenomen (telefonisch of in persoon) met mensen die op enige wijze betrokken waren bij de besluitvorming over samenwerkingen, of die een bepaald aspect hiervan konden toelichten. Dit ging om beleidsmedewerkers, bestuurders, politici

en medewerkers die actief waren in de medezeggenschap. Ik heb ervoor gekozen om niet te citeren uit deze interviews. Dit was in enkele gevallen ook de voorwaarde voor bronnen om informatie te delen.

2. Samenwerking UvA-HvA

1994-1997 DE EERSTE STAPPEN NAAR SAMENWERKING

'Is deze universiteit goed zo?' Met deze vraag opent collegevoorzitter Jankarel Gevers in september 1997 het Academisch Jaar¹. In zijn rede schetst hij een beeld van de universiteit als een 'wonder van stabiliteit en onveranderlijkheid' in een snel veranderende wereld. Gevers suggereert dat universiteiten van nature traag reageren op maatschappelijke veranderingen. Ze gedragen zich eerder als 'statelijke organisaties' dan als bedrijven. Maar hoewel we geen 'majeure interne en externe aardverschuivingen' moeten verwachten, is de UvA volgens Gevers wel degelijk bezig om te veranderen. Hij noemt de vorming van onderwijs- en onderzoeksinstituten, de hervorming van de medezeggenschap (vooruitlopend op de wet Modernisering Universitaire Bestuursorganisatie, MUB) en de nieuwe rol van decanen, die voortaan rechtstreeks benoemd worden door het College van Bestuur en meer bevoegdheden krijgen over onderwijs en onderzoek. 'De universiteit wordt daarmee — op papier — één samenhangend bestuurd organisatie met een zekere interne hiërarchie,' zegt Gevers. Nadrukkelijk verwijst hij naar de verschillende allianties die de UvA is aangegaan en wil aangaan: de 'strategische alliantie' met de HvA, maar ook de internationale relaties van de UvA en een 'alliantie met de vier klassieke universiteiten'.

Een expliciet antwoord op de door hem opgeworpen vraag — 'Is deze universiteit goed zo?' — geeft de collegevoorzitter niet. Wel maakt hij duidelijk dat de UvA alleen 'beter' wordt als zij de luiken opent naar de buitenwereld. Vanuit die visie is samenwerking met andere universiteiten en met hogescholen in binnen- en buitenland wenselijk. Het door Gevers ingezette beleid zal in de navolgende jaren de agenda van de UvA bepalen.

TRENDS

Als de UvA halverwege de jaren negentig de eerste stappen zet tot samenwerking met de HvA, is zij hierin niet uniek. Ook andere universiteiten en hogescholen verkennen in deze periode de mogelijkheden tot onderlinge samenwerking². Er zijn een aantal achterliggende trends die deze toenadering verklaren:

- De sterke toename van studenten in het hoger onderwijs vanaf de jaren tachtig. Ter illustratie: het totaal aantal deelnemers aan het (voltijd) hoger onderwijs in studiejaar 1980/81 is 293.900, in

¹ J.K.M. Gevers (1998) Is deze goed zo, Rede bij de opening van het Academisch Jaar 1997/1998 van de Universiteit van Amsterdam. in: De breekbaarheid van het goede. Amsterdam: Vossiuspers AUP, pp. 191-214.

² O.a. De VU en Hogeschool Windesheim, Rijksuniversiteit Groningen en Hanzehogeschool Groningen, en Wageningen UR en Van Hall Larenstein.

1994/95 ligt dit aantal al op ruim 410.900 — een toename van bijna 40 procent³. Het is een uitvloeisel van het politieke ideaal 'Hoger onderwijs voor velen', dat vanaf de jaren zestig een leidraad was voor de onderwijspolitiek.

- De rijksuitgaven aan hoger onderwijs houden geen pas met deze stijging van de studentenaantallen. In dezelfde periode (1980-1995) stijgen de rijksuitgaven met ruim 23 procent⁴. 'Meer met minder' is in die jaren een gevleugelde politieke kreet als het gaat over hoger onderwijs. Samenwerking tussen universiteiten en hbo's wordt dan ook deels ingegeven door efficiencyoverwegingen.
- Het zijn met name de hogescholen die profiteren van de toeloop van studenten in de jaren tachtig en negentig. Bij universiteiten is een omgekeerde beweging te zien. De Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten (VSNU) rapporteert in 1996 dat het aantal eerstejaars de vijf voorgaande jaren op alle universiteiten (met uitzondering van de toenmalige Rijksuniversiteit Limburg) is gedaald. In 1995/96 schreven zich zelfs 11 procent minder studenten in aan universiteiten dan het voorgaande jaar⁵. In deze periode kiezen steeds meer vwo-scholieren voor het hbo. Ook in Amsterdam groeien de hogescholen (dan nog de Hogeschool voor Economische Studies (HES) en de HvA) harder dan de UvA. In het 'Instellingsplan 1995-1999' wordt rekening gehouden met een 'groeiende belangstelling' voor hoger onderwijs ten koste van de universiteit: 'Naarmate meer jongeren en volwassenen ook na de leerplichtige leeftijd enige vorm van onderwijs willen blijven volgen, zal aan het aanbieden van een meer gedifferentieerd pakket opleidingen steeds moeilijker te ontkomen zijn. Er moet rekening mee worden gehouden dat in de toekomst een reeks van geheel uiteenlopende vormen van "post-secundair" onderwijs, naast elkaar zal ontstaan. Dat lukt alleen als de huidige competitie tussen HBO en WO omgebogen wordt naar co-operatie. [...] Daarom is samenwerking tussen de Universiteit van Amsterdam en de instellingen voor Hoger Beroepsonderwijs in Amsterdam bij de onderlinge afstemming van het onderwijs in de eerste fase een belangrijk agendapunt voor de komende jaren.'
- De doorstroom van hbo-studenten naar het wetenschappelijk onderwijs is gering. Daarbij is het 'studiesucces' van deze overstappers niet groot. Onderzoek naar het grensverkeer tussen UvA, HvA en HES in de periode 1992-2003⁶ laat zien dat van de groep studenten die met de opleiding aan de HvA stopt, tussen de 9 en 15 procent overstapt naar een universiteit. Minder dan de helft

³ Cijfers op basis van CBS Statline.

⁴ Cijfers op basis van CBS Statline

⁵ "Elf procent minder studenten Nederlandse universiteiten." NRC Handelsblad. 15/08/1996

⁶ U. de Jong en J. Roeleveld (2005) Grensverkeer tussen UvA, HvA en HES, analyse van de gegevens van de IB-Groep over de periode 1992-2003. SCO Kohnstamm Instituut Amsterdam, januari 2005.

van hen behaalt ook daadwerkelijk een universitair diploma. De omgekeerde beweging, UvA-studenten die overstappen naar een hogeschool, komt iets vaker voor. Van de UvA-studenten die stoppen met hun startopleiding, gaat een kwart verder met een hbo-opleiding.

- In 1993 wordt de Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek (WHW) ingevoerd. De WHW vervangt een groot aantal bestaande wetten en regelingen op het gebied van hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, waaronder de Wet op het Wetenschappelijk Onderwijs en het Academisch Statuut. Met de WHW wil het ministerie van OCW de autonomie van de instellingen voor hoger onderwijs en onderzoek vergroten. Een van de consequenties van de WHW is dat de rechten van studenten in het wo en het hbo gelijk worden getrokken. Voor hen gelden bijvoorbeeld dezelfde regels omtrent studiefinanciering. Dit vergemakkelijkt de samenwerking tussen universiteiten en hogescholen.
- Het onderscheid tussen wetenschappelijke en beroepsgerichte opleidingen, het zogenoemde 'binaire stelsel', staat in de jaren negentig steeds meer ter discussie. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) concludeert in het advies 'Hoger Onderwijs in Fasen' (1995): 'Noch de cesuur tussen wetenschappelijke opleiding en hogere beroepsopleiding (binair stelsel), noch de integratie van beide (geïntegreerd hoger onderwijs), biedt een werkbaar uitgangspunt voor het Nederlandse stelsel van hoger onderwijs.' Het alternatief van de WRR (o.a. een driejarige eerste-fase opleiding) krijgt nauwelijks bijval, maar de kritiek op het binaire stelsel wordt breed gedeeld — niet in de laatste plaats door de UvA.

RANGEERTRAJECT

In 1994 start onder de naam 'Rangeerproject' de eerste formele samenwerking tussen de HvA en de UvA. Het doel van het project is het begeleiden van propedeusestudenten die willen overstappen van de ene instelling naar de andere. Het motto is: 'De juiste student op de juiste plaats'. Bij de start van het project doen aan de UvA-kant alleen de faculteiten Psychologie en Rechtsgeleerdheid mee, aan HvA-kant Onderwijs en Opvoeding en Sociaal-Agogische Dienstverlening. In 1995 wordt het project uitgebreid naar tien faculteiten en sluit ook de Hogere Economische School (HES) aan. In het projectteam zijn beide instellingen vertegenwoordigd. Samenwerking gebeurt op basis van een '*gentlemen's agreement*'.

Uit evaluaties in 1995 en 1997 blijkt dat de resultaten van het Rangeerproject tegenvallen. Weinig studenten maken gebruik van de mogelijkheid om over te stappen (in het eerste jaar ongeveer 100)⁷. Dit zou komen doordat het project alleen openstaat voor studenten in het eerste jaar van hun studie en doordat niet alle opleidingen bij het project zijn betrokken. Jacqueline van Zoggel,

⁷ Universiteit van Amsterdam, HES en Hogeschool van Amsterdam (1995) Nieuwsbrief Rangeerproject, December 1995, nr. 2.

namens de UvA lid van het projectteam, concludeert later dat ook cultuurverschillen en tegengestelde belangen succes in de weg zaten⁸.

1997-2003 OP WEG NAAR EEN FUSIE?

De bestuurders van UvA en HvA besluiten dat er behoefte is aan intensievere samenwerking tussen beide instellingen op het gebied van onderwijs en studentenvoorzieningen. In juni 1997 kondigt het College van Bestuur (CvB) van de UvA met de 'Notitie institutionele samenwerking UvA-HvA' de oprichting aan van het instituut Universiteit en Hogeschool - Amsterdams hoger onderwijs (UHA).

In de notitie wordt benadrukt dat het oude binaire stelsel 'een nieuwe fase' ingaat, waarbij het traditionele onderscheid tussen wo en beroepsonderwijs zal veranderen: 'Met name op zich nieuw ontwikkelende terreinen in de samenleving, met als meest in het oog springende voorbeelden communicatie- en informatietechnologie, gaat de historische scheiding tussen h.b.o. en w.o. — die tussen 'wetenschap' en 'beroep' — steeds minder op. [...] Voor deze nieuwe gebieden zijn opleidingen die uitsluitend wetenschappelijk of beroepsgericht zijn derhalve niet de meest adequate voorbereiding.'

De bestuurders van de UvA en de HvA willen geen afwachtende houding innemen, maar trekken volgens eigen zeggen 'het initiatief naar zich toe': 'De colleges achten daarom het moment gekomen dat h.b.o. en w.o. komen tot structurele samenwerking. Uitgangspunten moeten daarbij zijn: efficiëntie en effectieve dienstverlening aan studenten, toekomstgerichtheid, innovatiekracht en slagvaardigheid.'

De UHA heeft drie doelstellingen:

- Uitbouwen van het Rangeerproject naar de propedeuses van alle opleidingen van beide instellingen. Verdere professionalisering van studiekeuzeondersteuning en verwijzing, versterken van de rol van docenten in dat proces.
- Aanbieden van nieuwe opleidingen en innoveren van het bestaand onderwijsaanbod. 'Het nieuwe aanbod moet gericht zijn op terreinen in de samenleving waar een andere differentiatie dan uitsluitend het onderscheid h.b.o. - w.o. wenselijk is.'
- Efficiency- en schaalvoordelen door het bundelen van krachten op het gebied van onderwijs en studentenvoorzieningen.

⁸ J. van Zoggel (2005) Intensieve samenwerking tussen universiteiten en hogescholen: een onafwendbaar perspectief. *THEMA, Tijdschrift voor het Hoger Onderwijs & Management*, 2., pp. 11-14.

In de notitie worden een aantal mogelijke samenwerkingsvormen geschetst, in oplopende volgorde van intensiteit. De meest verstrekkende optie, een fusie, is 'niet aan de orde omdat een fusie tussen instellingen voor wetenschappelijk onderwijs en hoger beroepsonderwijs binnen de huidige wetgeving niet is toegestaan'. Uit deze bewoording zou je kunnen opmaken dat een fusie niet als onwenselijk wordt gezien. Omdat een fusie wettshalve is uitgesloten, wordt gekozen voor een 'samenwerkingsinstituut', de meest intensieve vorm van samenwerking tussen universiteit en hbo die op dat moment binnen de grenzen van de WHW mogelijk is (art. 8.1 van de WHW). De facto is de UHA een kleine projectorganisatie. De dagelijkse leiding is in handen van prof. dr. Hans van Hout, die de functie heeft van 'rector'. Hij wordt bijgestaan door een senior beleidsadviseur van de HvA en projectleiders afkomstig uit UvA en HvA. Het bestuur van de UHA wordt gevormd door de beide voltallige Colleges van Bestuur.

De UHA zal uiteindelijk bijna vijf jaar bestaan, totdat hij in juni 2002 opgaat in het nieuwe samenwerkingsinstituut Universiteit Hogeschool Combinatie Amsterdam (UHCA). In de vijf jaar dat de UHA bestaat, worden een aantal concrete initiatieven genomen. Zo komt er onder meer een HBO-Rechten, een oriëntatiejaar voor mbo'ers, havisten en vwo'ers die nog niet weten wat ze willen studeren, en hbo-plustrajecten voor politicologen, sociologen en informatica-studenten. In de Educatieve Faculteit Amsterdam (EFA) van de HvA verzorgen HvA en UvA samen eerste- en tweedegraadslerarenopleidingen.

Ook is de UHA vanaf 1998 zijdelings betrokken bij de plannen voor onderwijs in Almere. In september 2000 gaat dit filiaal in de Flevopolder van start met UvA-gammapropedeuse Gedrag en Samenleving. Ook komt er in Almere een nevenvestiging van het Academisch Centrum Tandheelkunde Amsterdam (ACTA). Verder zijn er plannen voor een hbo-talenopleiding, maar die komt nooit van de grond. Ook het 'UvA-museum' in Almere, waar in de plannen sprake van is (gebruik makend van de collectie van onder meer het Allard Pierson museum, het Universiteitsmuseum en het Computermuseum) wordt niet gerealiseerd⁹.

In 2003 concludeert rector Van Hout, terugblikkend op vijf jaar UHA: 'De activiteiten van de UHA kunnen het best getypeerd worden als kennismaking, terreinverleningen, ontwikkelwerk en ondersteuning. [...] De activiteiten hebben niet alleen concrete producten opgeleverd, maar hebben ook bijgedragen aan de concretisering van de visie op samenwerking en aan het ontstaan van draagvlak voor verdergaande en meer structurele samenwerking. [...] Nu moeten structurele stappen worden gezet om de perspectieven te consolideren en op brede schaal uit te bouwen.'¹⁰

⁹ Universiteit van Amsterdam (1998) Almere en de Universiteit van Amsterdam. Wat kunnen ze elkaar bieden?, oktober 1998.

¹⁰ H. van Hout (2003) Vijf jaar UHA. De verkenningen voorbij. Nieuwsbrief UHA (nr. 1, 2003)

BOLOGNA

In de zomer van 1999 zet minister Loek Hermans van OCW zijn handtekening onder de Bologna-verklaring, waarin is vastgelegd dat Europese landen overstappen op het Angelsaksische model van hoger onderwijs, het bachelor-master-systeem. In Nederland moet dit vanaf 2002 worden gerealiseerd. Kort daarop publiceert het ministerie het Hoger Onderwijs- en Onderzoek Plan (HOOP 2000). Een van de voornemens in het plan is het opheffen van het verbod op fusies tussen hogescholen en universiteiten. De Onderwijsraad adviseert positief over dit voornemen¹¹. November 2000 gaat de ministerraad akkoord met een aanpassing van de WHW die hoger onderwijsinstellingen meer autonomie geeft en de kansen op samenwerking tussen hbo en wo vergroot. Er wordt een wetsvoorstel aangekondigd dat fusies mogelijk moet maken.

COMPREHENSIVE UNIVERSITY

De weg lijkt vrij voor een fusie van UvA en HvA. De komst van het bama-systeem (bachelor-master-systeem) is een extra impuls. Tegenover Folia (10/9/1999) reageert najaar 1999 UvA-collegevoorzitter Sijbolt Noorda verheugd: 'Samengaan levert besparingen en efficiencywinst op: zo kan de gefuseerde instelling volstaan met één studentenadministratie, en kunnen beide instellingen gebruik maken van elkaars faciliteiten. We denken dat we studenten samen een betere onderwijswereld kunnen bieden.' Op de vraag wat hem voor ogen staat bij een fusie, antwoordt Noorda: 'We zijn al jaren bezig met samenwerking zoeken en nieuw onderwijsaanbod ontwikkelen. Op een gegeven moment merk je dat het onnatuurlijk is om allerlei dingen samen te doen en dan toch de scheidslijnen tussen de organisaties formeel te handhaven. Niet fuseren is voor ons onnatuurlijk. Het is een soort afsluiting van het proces, om de grenzen institutioneel te verwijderen.' Over het mogelijke verschil in bestuurscultuur tussen HvA en UvA zegt Noorda: 'Dat zullen we de komende jaren wel merken. Als er inderdaad een heel andere cultuur blijkt te zijn, moeten we er goed met elkaar over praten. Tja, een fusieproces is natuurlijk geen fluitje van een cent.'

In een later interview (Folia 9/2/2001) vertelt Noorda dat hij zich laat inspireren door de New York University: 'Ik wil geen uniformiteit, maar variatie. Er moet, net als bij NYU, een grote, comprehensive university komen, met daarbinnen kleine instituten met een eigen subcultuur.' Nu het duidelijk is dat het bestuur van de UvA aankeert op een fusie met de HvA, komen ook de eerste verschillen van inzicht met Centrale Ondernemingsraad (COR) aan de oppervlakte. COR-voorzitter Ottho Heldring reageert tegenover Folia met reserves op het fusievoornemen. Zijn grootste angst is dat de UvA 'hbo-iseert': 'Dan daalt de marktwaarde van je alumni, en voor je het weet ben je dan geen universiteit meer, maar een derde rangsclub die een bachelor in de huishoudkunde aanbiedt. En ik vind het universitaire onderwijs in Amsterdam net iets te belangrijk om aan de VU over te laten.' (Overigens stapte Heldring een paar jaar later over naar de VU.)

¹¹ Onderwijsraad (1999) *HOOP 2000*

INSTELLINGENFUSIE

In 2001 begint de voorgenomen fusie vorm te krijgen. In februari van dat jaar ondertekenen HvA-directeur Rob Scheerens en Noorda een intentieverklaring om tot een 'comprehensive university' te komen. In het rapport 'Universiteit van Amsterdam en Hogeschool van Amsterdam. Op weg naar fusie', schrijven de bestuurders dat zij streven naar een 'fusie op het niveau van de uitvoerende organisatie', oftewel een 'instellingenfusie'. Want: 'Als het bij een besturenfusie zou blijven komt de afstemmingstaak te hoog in de organisatie te liggen met een sterke top-down-benadering als kenmerk. Dit zal leiden tot een overvloed van activiteiten voor het CvB en een optimaliseringsslag die weinig slagvaardig en flexibel is en op een te grote afstand van de operationele eenheden plaatsvindt. [...] Voor een goede optimaliseringsslag is het juist noodzakelijk verwante opleidingsactiviteiten in dezelfde organisatorische eenheid onder te brengen, dat wil zeggen in faculteiten met daaraan verbonden instituten.'

De te vormen fusieorganisatie heeft drie bestuurslagen: de instellingen, de faculteiten en de instituten. Dit betekent dat de HvA, die op dat moment twee bestuurslagen heeft, zijn organisatie moet aanpassen aan die van de UvA. Daarnaast wordt gestreefd naar een integratie van de facilitaire diensten. De drie kernactiviteiten van de nieuwe instellingen zijn wetenschappelijk onderzoek, wetenschappelijk onderwijs en beroepsonderwijs. Daaruit volgt dat er drie categorieën instituten zijn: wetenschappelijke onderzoeksinstituten, wetenschappelijke onderwijsinstituten en instituten voor hoger beroepsonderwijs die praktijk-georiënteerd onderwijs bieden.

Het rapport besluit met de aankondiging dat er meer onderzoek gedaan zal worden naar onder meer het bestuursmodel, gezamenlijke strategie en afstemming van de onderwijsprogramma's. De COR is verre van overtuigd van de meerwaarde van een fusie en de onderwijsinhoudelijke uitwerking van de plannen. In opdracht van de COR schrijft onderwijskundige Ben Wilbrink een 'discussienota' over het fusievoornemen. Wilbrink vindt vooral dat de intentieverklaring onvoldoende duidelijk maakt hoe een fusie de 'primaire processen' (onderwijs en onderzoek) ten goede komt: 'De intentieverklaring somt wel een reeks voordelen op, maar het gaat telkens om zaken die op het niveau van de instelling al gerealiseerd zouden kunnen of moeten zijn. De retorische vraag is dan waarom het in een complexere gefuseerde organisatie wel zou lukken om kwalitatief beter onderwijs aan te bieden als dat tot nu toe binnen de UvA niet is gelukt.'¹²

Collegevoorzitter Noorda kan zich niet vinden in de kritiek (Folia, 09/03/2001): 'Als je de organisatorische scheiding handhaaft, zullen universiteiten en hogescholen blijven proberen op elkaars erf te komen. De scheiding hbo-wo laat bovendien allerlei onderwijslacunes in stand, die we met een fusie gemakkelijker kunnen oplossen'.

Sommige studenten maken zich zorgen over de gevolgen voor de medezeggenschap. Student economie Arne Meeter en aio psychologie Martijn Meeter in een opiniestuk (Folia, 27/04/2001):

¹² Wilbrink, B. (2001) *Onderwijskwaliteit en fusie-intentie UvA-HvA*

'Ten slotte zal de inspraak voor zowel personeel als studenten slechter worden: het niveau dat in de nieuwe organisatie meer macht krijgt, de onderwijsinstellingen, is het niveau waarop studenten en docenten nu net de minste invloed hebben'.

PLAN VAN AANPAK

In november 2001 wordt de eerdere toezegging van minister Hermans dat universiteiten en hogescholen een gezamenlijk bestuur mogen vormen, bevestigd door het kabinet. Voor de UvA en HvA is dat het teken om haast te maken met de gewenste fusie. Nog geen maand later is er al een eerste concept voor een Plan van Aanpak. Zowel de COR als de Centrale Studentenraad (CSR) reageren overwegend negatief. In een overlegvergadering met het CvB (14/12/2001) bestempelt de COR het plan als een 'erg matig stuk'. Het zou te vrijblijvend zijn en te vaag. Men meent ook dat de rol van de medezeggenschap in het hele fusieproces onduidelijk is. CvB-lid Greetje van den Bergh belooft dat het uiteindelijke besluit tot fusie niet genomen zal worden zonder instemming van beide medezeggenschapsorganen.

De CSR heeft aanvankelijk een 'positieve doch kritische grondhouding' ten aanzien van de fusie (Folia, 22/02/2002), maar wordt gaandeweg het proces negatiever. Zowel de COR als de CSR vinden dat zij onvoldoende geïnformeerd worden door het CvB. Ook vindt men dat er te weinig aandacht is voor de risico's van de fusie. CSR-voorzitter Didi Griffioen, op een discussiebijeenkomst in maart 2002: 'Zolang we niet meer informatie krijgen, kunnen we geen mening vormen en zijn we bij voorbaat tegen.' Beide medezeggenschapsorganen willen dat er gas terug wordt genomen.

Juli 2002 presenteren de Colleges van Bestuur van de UvA en de HvA een nieuwe versie van het Plan van Aanpak (Naar een intensieve en blijvende samenwerking tussen de UvA en de HvA). Inmiddels is de politieke realiteit weer anders: de wetgeving die een instellingenfusie mogelijk moet maken, is nu onzeker. Vandaar dat niet meer wordt ingezet op een fusie maar op een samenwerkingsinstituut¹³.

De UHA wordt omgevormd tot de Universiteit Hogeschool Combinatie Amsterdam (UHCA). Binnen dit instituut worden 'professionele academies' opgericht. Dit zijn clusters van onderwijsinstellingen die opleidingen aanbieden voor verwante beroepenvelden. De academies worden geleid door decanen. In de academies worden alleen beroepsgerichte bachelor programma's ondergebracht. (Later zullen de professionele academies worden aangeduid als 'Amsterdamse hogescholen'/ schools.)

In het Plan van Aanpak is het voornemen opgenomen om eerst de twee Raden van Toezicht om te vormen tot één, overkoepelende RvT. Deze nieuw gevormde, geïntegreerde RvT zal vervolgens

¹³ Terzijde: het is verwarrend dat in het Plan van Aanpak de term 'fusie' veelvuldig wordt gebruikt. Daarmee wordt een trend gezet: in het vervolg worden 'fusie' en 'intensieve samenwerking' in beleidsstukken en publieke discussies door elkaar gebruikt. Dit tekent misschien wel de onzekerheid over de status van de 'relatie' van de twee instellingen

een 'personele unie' van de Colleges van Bestuur moeten realiseren. Volgens het plan is deze bestuurlijke verandering nodig om 'strategisch en actief interveniërend' te kunnen optreden. Volgens de planning moet de nieuwe, geïntegreerde RvT per 1 november 2002 een feit zijn, het nieuwe CvB per 1 januari 2003.

Er zijn drie voorbehouden:

- Goedkeuring van het Protocol Samenwerking (dit zijn de afspraken met betrekking tot de personele unie) door het ministerie van OCW.
- Instemming van de medezeggenschapsorganen van de UvA en HvA.
- Positieve beoordeling van financiële situatie en vooruitzichten van beide instellingen door externe accountants.

Het stappenplan uit het Plan van Aanpak:

1. Personele unie Raden van Toezicht (01/11/2002)
2. Personele unie Colleges van Bestuur (01/01/2003)
3. Oprichting UHCA (01/06/2003)
4. Opbouwen en inrichten professionele academies (geen datum, 'zal een aantal jaren duren')
5. Opbouwen integraal georganiseerd studieadvies en -begeleiding ('zo spoedig mogelijk een projectgroep')
6. Besluitvorming over en inrichting van centrale diensten en stafafdelingen van HvA en UvA (per functiegebied wordt 'zo spoedig mogelijk' een projectgroep ingesteld)

ONDERLING WANTROUWEN

Opnieuw is het oordeel van de COR afwijzend. Al vrij snel is daardoor duidelijk dat de in het stappenplan gestelde deadlines ten aanzien van de vorming van een nieuwe RvT en een nieuw CvB niet gehaald zullen worden. Wat meespeelt, is dat de verhouding tussen de COR en het bestuur van de UvA in deze periode zeer slecht is. Dat heeft niet alleen te maken met de voorgenomen fusie/intensieve samenwerking met de HvA, maar ook met grote irritatie bij de COR-leden over het vastgoedbeleid van de universiteit. In een open brief (04/10/2002) twijfelt de COR aan het draagvlak voor de plannen: 'De COR is van het bestaan van [een dergelijk] draagvlak voor een fusie met de HvA op dit moment niet overtuigd. Te vaak heeft in de afgelopen jaren het ontbreken van draagvlak tot fiasco's geleid.' Een personele unie met de HvA acht de COR 'uiterst voorbarig' en 'onaanvaardbaar'.

De CSR is dit keer minder negatief. Zij is wél bereid om in te stemmen met het gehele Plan van Aanpak. Deze patstelling wordt doorbroken met een compromis: de COR en CSR gaan akkoord met een geïntegreerd CvB voor beide instellingen, maar de Raden van Toezicht moeten gescheiden blijven.

Daarmee is de strijd niet gestreden. In een sfeer van zeer groot onderling wantrouwen wordt in de eerste helft van 2003 felle strijd geleverd tussen de medezeggenschapsraden en het UvA-bestuur over de samenstelling van de RvT. Met name het voornemen van het CvB om twee toezichthouders te benoemen die zitting hebben in beide Raden van Toezicht, schiet bij de COR en de CSR in het verkeerde keelgat. De dubbelfuncties zijn in strijd met het advies van de gemeenschappelijke vergadering (GV) van de medezeggenschapsraden. CSR-voorzitter Annemarie Henderson, in Folia (07/02/2003): 'We hebben van het CvB geen reactie gehad op ons advies. Wat stelt medezeggenschap aan deze universiteit in godsnaam nog voor als er op deze manier met ons wordt omgesprongen.' COR-voorzitter Kees de Lange vindt dat de frustraties van het personeel 'niet onder ogen worden gezien' en dreigt zelfs met een bezetting van het Maagdenhuis. Collegevoorzitter Noorda reageert gelaten: 'Als iemand reden heeft om ontevreden te zijn, ben ik het. Ik had veel liever een volledige personele unie van de Raden van Toezicht gehad, maar ik heb rekening gehouden met de bezwaren van de CSR en COR. Het blijven twee verschillende raden, die in ruime meerderheid apart zijn samengesteld. De gedeeltelijke overlap is niet meer dan logisch, nu de UvA en de HvA ook veel gezamenlijke agendastandpunten hebben.'

De Geschillencommissie Hoger Onderwijs moet eraan te pas komen. De benoeming van ABN Amro-topman Joost Kuiper in de RvT wordt door het ministerie van OCW geblokkeerd. Voormalig AMC-bestuurder Niek Urbanus wordt wel benoemd tot voorzitter van de beide Raden van Toezicht. Eerder al (oktober 2002) ging het ministerie akkoord met de uitbreiding van het College van Bestuur en de Raden van Toezicht (wettelijk is het maximum aantal leden respectievelijk 3 en 5). Urbanus heeft bij het AMC goede ervaringen met het fuseren van twee instellingen (in het geval van het AMC een faculteit en een ziekenhuis) en is overtuigd van de voordelen van een 'fusie'. In een interview in de UHA nieuwsbrief van januari 2003 lijkt Urbanus nog verder te willen gaan dan het Plan van Aanpak: 'Als je gaat beslissen over gemeenschappelijke investeringen, dan kun je beter één leiding hebben. Een samenwerking kan ook weer worden verbroken. Bij samenwerking houd je twee rechtspersonen, twee eigenstandige colleges en twee eigenstandige raden van toezicht. De ene instelling kan in zwaar weer komen, en dan komt de samenwerking onder druk te staan. Als je één leiding hebt, die het doel formuleert, de middelen daarvoor aanwendt en toezicht houdt op de uitvoering, dan heb je veel meer succeskans.'

2003-2006 AMSTERDAMSE SCHOOLS

Het nieuwgevormde vierkoppige CvB (Sijbolt Noorda, rector magnificus Paul van der Heijden, HvA-directeur Rob Scheerens en voormalig ROC-directeur Ankie Verlaan) moet het Plan van Aanpak gaan uitvoeren. Er wordt een samenwerkingsagenda opgesteld voor de vijf te vormen professionele academies in de sectoren Recht, Gezondheid, Economie, Educatie en ICT. Voor iedere sector is er een stuurgroep. Daarnaast worden werkgroepen ingesteld die gaan onderzoeken hoe de samenwerking op het terrein van studenten- en andere voorzieningen kan worden vormgegeven.

September 2003 gaat de vorming van de professionele academies of 'Schools' van start. Tot 2006 wordt dit gedaan vanuit een projectstructuur onder leiding van de rector magnificus en UvA-HvA coördinator Jacqueline van Zoggel. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen drie typen van samenwerkingsverbanden¹⁴:

- Schools die een 'Gemeenschappelijke Regeling' (GR) krijgen op basis van art. 8 van de WHW, wat betekent dat er vanuit de deelnemende instellingen bevoegdheden kunnen worden overgedragen aan het samenwerkingsinstituut. Dit geldt voor de sectoren Gezondheid en Economie. Hiervoor worden in 2004 en 2005 respectievelijk de Amsterdam School of Nursing (ASN, later uitgebreid met de Amsterdamse School voor Paramedische Beroepen onder de naam Amsterdam School of Health Professionals/ASHP) opgericht, een samenwerking tussen de UvA, HvA en AMC, en de Amsterdam Schools of Economics and Business (ASEB, later AmSEB). Deze categorie schools hebben een relatief grote mate van autonomie. Ze worden geleid door decanen.
- Schools waarin 'intensief wordt samengewerkt' en die zich naar de buitenwereld toe als één instelling profileren. In beleidsstukken (bijvoorbeeld in 'UvA-HvA Voortgangsrapportage 2006') wordt naar deze schools echter ook regelmatig verwezen als 'netwerkorganisaties'. Deze organisatievorm geldt voor Amsterdams Instituut voor Onderwijs en Opvoeding (AIOO, later Samenwerkingsverband Onderwijs & Opvoeding Amsterdam), Amsterdam School of ICT (ASICT) en de Amsterdamse Instituten voor Juridisch Onderwijs (AIJO).
- Als derde genoemde optie zijn er samenwerkingsverbanden tussen 'concrete opleidingen'. Hoe deze derde vorm zich precies onderscheidt van optie twee is niet duidelijk.

ONBEHEERSBAAR PROCES?

¹⁴ Gebaseerd op de uitleg van deze structuur in de brochure. Van Zoggel, J. (2005) Op de goede weg - Intensieve samenwerking 2003-2005. Juli 2005.

In 2002 was de UHCA de overkoepelende structuur voor alle samenwerkingen met de HvA. Met de oprichting van de Schools verandert dit. De periode 2003-2006 staat in het teken van ongekend veel bestuurlijke en organisatorische activiteit. Op tal van fronten wordt de samenwerking tussen UvA en HvA vormgegeven — niet alleen binnen de Schools, maar ook daarbuiten. Er komen hbo-doorstroom-programma's (of -minors) en schakelprogramma's voor alle sectoren, er wordt gewerkt aan een nieuw studenteninformatiesysteem (project SANS-SIS) en er komt een Instroomwijzer voor studenten. Daarenboven worden vanuit de Schools ook relaties aangeknoopt met externe partijen. Zo sluit de Amsterdam School of Nursing een convenant met Almere Health School en gaat AIOO samenwerken met regionale ROC 's en middelbare scholen.

Binnen het bestek van dit onderzoek is het ondoenlijk om alles te memoreren wat in deze periode tot stand is gebracht, en wanneer. Uit de notulen van de medezeggenschap van deze jaren (zowel de Gemeenschappelijke Vergaderingen als de overlegvergaderingen COR-CvB), blijkt dat de perikelen rondom de Schools een groot deel van de vergadertijd in beslag nemen. COR-leden maken zich zorgen over de 'wildgroei' aan plannen en initiatieven. Uit de notulen van een vergadering d.d. 20/04/2004: 'Zowel financieel als organisatorisch vreest de COR een onbeheersbaar proces.' Ook bestaat onder de leden van de CSR en de COR breed gedeelde onvrede over de manier waarop men wordt geïnformeerd en zijn er meningsverschillen met het CvB over de rol van de medezeggenschap bij de totstandkoming en het bestuur van de Schools. Deze kwesties keren vaak terug in de notulen.

AMSEB

Erg veel aandacht gaat vanaf 2003 uit naar de AmSEB, de meest ambitieuze van alle Schools. Bij het oorspronkelijke plan 'De vormgeving van de Amsterdam Business School', dat in de zomer van 2003 wordt gelanceerd zijn vier partijen betrokken: de UvA, met de Faculteit der Economische Wetenschappen en Econometrie (FEE, wordt later FEB) en de Amsterdam graduate School of Business (AgBS), de HvA (in het bijzonder de HEAO), de Hogeschool voor Economische Studies (HES) en de Universiteit Nyenrode. Gezamenlijk bedienen deze instellingen op dat moment zo'n tienduizend studenten. In de eerste plannen heet de gedroomde instelling nog Amsterdam Business School (ABS), in latere versies ASEB en tenslotte AmSEB.

De totstandkoming verloopt van meet af aan moeizaam. De eerste tegenslag is de breuk tussen FEE en Universiteit Nyenrode, medio 2003 (deze samenwerking bestond sinds januari 2001). Problematisch is ook de gewenste fusie tussen HvA en HES. UvA en HvA zien deze fusie als een voorwaarde voor deelname van de HES aan de AmSEB. Op 20 juni 2002 tekenen de Colleges van Bestuur van HES en HvA een intentieverklaring — met als opmerkelijke ontbindende voorwaarde: 'De daadwerkelijke realisatie van de voorgenomen integratie tussen UvA en HvA'.

De medezeggenschap van de HES ziet onvoldoende voordelen in de fusie en vindt dat de HES ook als zelfstandige instelling kan deelnemen in de nieuw te vormen AmSEB. Het leidt tot een

gang naar de Landelijke Geschillencommissie Hoger Onderwijs door het CvB van de HES. Juni 2004 stelt deze commissie het HES-CvB in het gelijk, waardoor de fusie alsnog een feit is. De HES-medezeggenschapsraad stapt daarop naar de rechter, maar die stelt het bestuur van de hogeschool in laatste instantie in het gelijk. Onder medewerkers van de HES is de teleurstelling groot. Dat blijkt wel als Folia Magazine jaren later (AmSEB is dan inmiddels een stille dood gestorven) spreekt met oud-medewerkers van de HES. Voormalig HES-docent Max Kohnstamm: 'Op de HES stond alles in dienst van het onderwijs, we kenden nauwelijks ondersteunende afdelingen. Na de overname kwam er een hele zwik managementlagen bij en dat leidde tot problemen en frustraties' (Folia, 18/01/2012/).

Een paar maanden na de inlijving van de HES door de HvA (want het lijkt meer op een overname dan op een fusie), stemmen de COR en de CSR in een Gemeenschappelijke Vergadering tegen de oprichting van AmSEB. Volgens de GV is er ondanks toezeggen door het CvB, geen businessplan gepresenteerd. COR-voorzitter Hendrik Kaptein: 'Dat plan was ons in eerste instantie toegezegd, maar die toezegging is later weer ingetrokken. Zo kweek je radicale mensen. Als de COR zich eind 2005 moet uitspreken over de gehele samenwerking met de HvA, zouden wij weleens nee kunnen zeggen.' CSR-voorzitter Joep Meddens (Folia, 15/10/2004): 'Als we in een vroege fase van de besluitvorming bij plannen worden betrokken, is er ruimte om dingen te veranderen en kunnen we wezenlijk invloed uitoefenen. Helaas worden we vaak pas aan het eind van het proces om advies gevraagd'.

December 2005 gaat AmSEB dan toch van start. De nieuwe instelling is samengesteld uit een School of Economics en een School of Business, met daaronder weer de AgBS en de Professional School of Business Studies, waarin het hbo-onderwijs is ondergebracht.

Tot volle wasdom zal de School nooit komen. Januari 2010 wordt Tom Wansbeek, FEB-decaan van 2007 tot 2009, weggestuurd door het CvB. De FEB blijkt te kampen met een enorm financieel tekort. Er zou €14 miljoen nodig zijn om de faculteit weer 'gezond' te maken. Volgens Wansbeek heeft zijn ontslag ook te maken met zijn openbare kritiek op de samenwerking tussen UvA en HvA (die uitte hij onder meer in Folia: 'Het overleg met de HvA verloopt allerhartelijkst, maar we kunnen niet veel van elkaar profiteren.' Folia, 10/04/2009).

Wansbeeks opvolger, interim-decaan Eric Fischer, moet leiding geven aan een forse reorganisatie. De samenwerking met de HvA raakt daardoor op het tweede plan. Het betekent het definitieve einde van de AmSEB, een School die nooit echt van de grond is gekomen.

SCHOOLS MINDER PRIORITEIT

Net zoals van de AmSEB, komt ook van de andere Schools weinig terecht. In de 'Voortgangsrapportage 2006' wordt een beeld geschetst van nieuwe initiatieven en behaalde successen. In werkelijkheid krijgen de Schools steeds minder bestuurlijke prioriteit en verwateren de overlegstructuren. Iedere stuurgroep heeft twee keer per jaar een openbaar overleg met het CvB, waarin de voortgang wordt besproken. Volgens betrokkenen worden deze bijeenkomsten steeds minder bezocht.

De enige School die tot op vandaag bestaat, is de uit de Amsterdam School of Nursing voortgekomen ASHP. De andere vier Schools zijn na 2006 verdwenen. Omdat de Schools nooit formeel zijn opgeheven, is het lastig om te reconstrueren wanneer zij precies ophielden te bestaan. Het wil overigens niet zeggen dat de Schools helemaal niks hebben opgeleverd; sommige opleidingstrajecten die binnen het kader van de Schools ontstonden, bleken wel succesvol en zijn op een andere manier voortgezet.

2006-2016 GROEIENDE AFSTAND UVA-HVA

Begin 2006 eindigt Sijbolt Noorda's voorzitterschap van het CvB. Hij wordt opgevolgd door Geesteswetenschappen-decaan Karel van der Toorn. Tegelijk met Noorda vertrekt ook (tegen zijn zin) HvA-directeur Scheerens, kort daarop gevolgd door het vertrek van Ankie Verlaan. De UvA begint het academisch jaar 2007 met een geheel nieuw bestuur, dat naast Van der Toorn bestaat uit Paul Doop en rector Dymph van den Boom (oud-decaan FMG). De nieuwe bestuurders lijken minder prioriteit te leggen bij de samenwerking met de HvA dan het vorige college, al noemt Van der Toorn, in een interview na zijn aantreden, de samenwerking 'onomkeerbaar'. Doop stelt zelfs dat hij de samenwerking wil intensiveren, maar heeft het vervolgens toch vooral over de diensten: 'Ik denk dan aan zaken als een gemeenschappelijke inkoop, technische infrastructuur en de uitwisseling van personeel' (Folia 13/10/2006). Van den Boom is ronduit kritisch over hetgeen is bereikt (Folia, 31/08/2007): 'De samenwerking met de HvA is nog maar mondjesmaat. Die zal voor beide instellingen meer een win-winsituatie moeten worden. Er stromen weinig hbo'ers door naar de universiteit, maar het is ook nooit de bedoeling geweest dat het er heel veel zouden zijn'.

In het Instellingsplan 'Leren Excelleren 2007-2010' wordt de HvA omschreven als 'de belangrijkste partner van de UvA', maar wordt ook nadrukkelijk melding gemaakt van de relatie met de Vrije Universiteit. Er wordt gememoreerd dat UvA en VU al jaren succesvol samenwerken in de tandheelkundefaculteit ACTA en dat er op het terrein van de bètafaculteiten 'intensief' wordt samengewerkt. Ook wordt voor het eerst melding gemaakt van de plannen voor een University College, een gezamenlijk project van VU, UvA, Hogeschool voor de Kunsten en de Rietveld Academie (die laatste twee haken later af). In de periode 2010-2016 zal steeds vaker de samenwerking worden opgezocht met de VU. Hiermee profileert de UvA zich steeds nadrukkelijker

als research university met bijbehorend 'research-based education'¹⁵. Deze strategische beweging is in feite al ingezet in 2002, toen de UvA een van de oprichters was van de League of European Research Universities (LERU), een consortium van twaalf Europese 'topuniversiteiten'. Vanaf 2007 gaat minder bestuurlijke aandacht uit naar de samenwerking met de HvA dan voorgaande jaren. Dit is in ieder geval het beeld dat naar voren komt uit de jaarverslagen. De indruk is dat de focus van de samenwerking met de HvA verschuift naar de diensten. Zo wordt in september 2011 een projectdirecteur Services UvA-HvA aangesteld die de samenwerking op het gebied van de bedrijfsvoering moet versterken. Ook is er meer samenwerking op het gebied van huisvesting. Op het onderwijsvlak blijft er aandacht voor schakel- en doorstroomprogramma's. Er komen een aantal nieuwe doorstroom-minoren voor HvA-studenten (bijvoorbeeld Medische Informatiekunde) en in 2009 wordt de werkgroep Amsterdam Schakelprogramma ingesteld, die 'meer helderheid' moet geven over de vele schakelprogramma's die worden aangeboden. De horizon van een volwaardige fusie wordt in het 'Instellingsplan 2011-2014' definitief losgelaten: 'In de vorige toekomstvisie gingen we nog uit van een fusie op termijn tussen HvA en UvA. Die doelstelling hebben we inmiddels achter ons gelaten. Wel streven we ernaar zoveel mogelijk samen te werken en af te stemmen. In onderwijs, in onderzoek en in bedrijfsvoering.' Aan HvA-zijde groeit ondertussen de irritatie over de samenwerking, zeker in de drie jaar dat de hogeschool niet is vertegenwoordigd in het CvB (van 2007 tot 2010). HvA-directeur Jeroen Knigge botst in deze periode regelmatig met de UvA-bestuurders over de te volgen koers. 'Inhoudelijk is er geen zak van terechtgekomen. Zonde van de tijd en energie,' vertelt hij een paar jaar later aan Het Parool in een veelbesproken artikel over de fusie¹⁶.

EVALUATIE UVA-HVA

In 2013 bestaat de personele unie van de Colleges van Bestuur tien jaar. Hoofd Strategie en Informatie Arne Brentjes blikt in een rapport terug op de eerste tien jaar¹⁷. Zijn hoofdconclusies zijn dat de samenwerking heeft gezorgd voor meer doorstroming van HvA naar UvA, al is dit aanvankelijk vooral via schakelprogramma's gebeurd en niet via de gewenste directe doorstroom. De gezamenlijke ontwikkeling van opleidingen is volgens Brentjes niet uit de verf gekomen: 'De ontwikkeling van het opleidingsaanbod is, enkele concrete successen daargelaten, niet systematisch vanuit de kerngedachte opgepakt, maar veeleer vanuit het bestaande aanbod van onderop.' De organisaties van de beide instellingen zijn volgens Brentjes 'geleidelijk sterk naar elkaar toegegroeid. Ook de verschillen in bedrijfscultuur zijn kleiner geworden, denkt hij. Wel is er ruimte voor verbetering: 'Door verschillen in besturingsmodel (rol van de staf) en in toedelingmodel van kosten en budget weg te nemen, kunnen de voordelen beter benut worden.'

¹⁵ Universiteit van Amsterdam (2011) Oog voor talent. Instellingsplan van de Universiteit van Amsterdam 2011-2014

¹⁶ "Fusie UvA en HvA mislukking", Het Parool, 28/08/2013

¹⁷ Brentjes, A. (2013) Tien jaar institutionele samenwerking UvA-HvA 9 september 2013.

Brentjes besluit zijn rapport met de opmerking dat 'voltooiing' van de intensieve samenwerking 'nog twee tot drie jaar binnen bereik is', al hangt dit sterk samen met 'de inzet van individuele personen'.

Verwijzend naar deze evaluatie, schrijft de Raad van Toezicht in het Jaarverslag 2013: 'De Raad onderschrijft de mening van het College dat de samenwerking [met de HvA] uiterst nuttig is, al zijn de resultaten niet op alle punten in overeenstemming met de idealen die bij de start van de samenwerking voor ogen stonden.'

Vanaf 2015 raakt de discussie over samenwerking met de HvA in een stroomversnelling. De brandbrief die de gezamenlijke decanen van de UvA (met uitzondering van FNWI-decaan en huidige rector magnificus Karen Maex), de COR en de CSR op 12 april 2016 deden toekomen aan RvT-voorzitter Atzo Nicolai¹⁸, is een voorlopig dieptepunt in de relatie tussen de UvA en de HvA. De briefschrijvers stellen onomwonden dat de bestuurlijke unie tussen de beide instellingen moet worden beëindigd: 'Deze en verwante opvattingen worden breed in de academische gemeenschap gedeeld – sterker nog: bij ons weten is er vrijwel niemand die hier anders over denkt.'

In opdracht van het CvB wordt een evaluatie ondernomen. Het is de bedoeling dat deze evaluatie rond 1 september is afgerond. Wat de conclusies van de evaluatie zullen zijn, is vanzelfsprekend nog niet bekend, maar de kans op voortzetting van de samenwerking in de huidige vorm lijkt niet groot.

¹⁸ Op 10 juni 2016 biedt de Raad van Toezicht zijn ontslag aan als blijkt dat de CSR en COR het vertrouwen in voorzitter Atzo Nicolai hoogstwaarschijnlijk gaan opzeggen.

3. Samenwerking UvA-VU

1988-2005: EERSTE TOENADERING UVA-VU

Er was een tijd dat samenwerking tussen de Vrije Universiteit en de Universiteit van Amsterdam ondenkbaar leek. De protestantse dromen van Abraham Kuyper en de wereldse ambities van het voormalige Athenaeum Illustre lagen ver uit elkaar. Tot diep in de twintigste eeuw bleven de cultuurverschillen tussen de twee Amsterdamse universiteiten en hun studenten groot. Terwijl in de jaren zestig en zeventig op de Gemeente Universiteit de revolutie werd uitgeroepen, bleef het bij de nakomelingen van de 'kleine luyden' in Buitenveldert vrij rustig.

Maar tijden veranderen. Ook zonder dat daarvoor beleid werd gevoerd, begonnen medewerkers en studenten elkaar steeds meer op te zoeken. De eerste organisatorische samenwerking volgde in 1988, met de fusie van de tandheelkundefaculteiten van de UvA en de VU in het Academisch Centrum Tandheelkunde Amsterdam (ACTA). Aanleiding voor de fusie was de operatie taakverdeling en concentratie (TVC) van de Rijksoverheid. Deze hield in dat universiteiten meer moesten gaan samenwerken en taken uitruilen. Twee tandheelkundefaculteiten in Amsterdam waren niet langer te handhaven.

Van iets later datum dan ACTA is het Tinbergen Institute, een graduate school en onderzoeksinstituut voor economie, econometrie en finance, opgericht door de UvA, VU en de Erasmus Universiteit Rotterdam. In 2001 richtten de UvA en de VU samen het Amsterdam Institute for International Development (AIID) op¹⁹. Deze initiatieven zijn mede het gevolg van een nieuwe koers in het hoger onderwijs- en onderzoeksbeleid van de regering rond 1990, waarmee het de oprichting van promotieopleidingen wilde stimuleren. In het 'Instellingsplan 2003-2006' wordt 'interuniversitaire samenwerking' met de VU op het gebied van de wiskunde en natuurwetenschappen voor het eerst genoemd als een beleidsdoel. Januari 2003 wordt er in een convenant afgesproken om gezamenlijk wiskunde-masteronderwijs te gaan verzorgen²⁰. In hetzelfde jaar gaat ook 'Bètapartners' van start, een project om meer middelbare scholieren in de regio Amsterdam te interesseren voor bèta-onderwijs. Hierin werken de UvA en de VU samen met de HvA en wetenschapscentrum NEMO. Dit alles onder de vlag 'Amsterdam Bètastad'.

¹⁹ Dit onderzoeksinstituut zal binnenkort samengaan met het Amsterdam Institute for Global Health and Development (AIGHD), eveneens een samenwerkingsverband tussen de UvA en de VU.

²⁰ Convenant Scheikunde, Natuurkunde en Wiskunde, 2003. Gezamenlijk masteronderwijs scheikunde en natuurkunde volgt kort hierna.

2006-2008: OMSLAG IN ALLIANTIEBELEID

Het jaar 2006 markeert een omslag in het alliantiebeleid van de UvA. Zonder dat er een aanwijsbare beleidskeuze aan ten grondslag ligt, lijkt de UvA zich vanaf dat moment meer op de VU dan op de HvA te richten. Dit blijkt uit uitspraken van bestuurders in het openbaar, maar vooral uit het grote aantal samenwerkingsverbanden dat vanaf dan wordt aangegaan met de Vrije Universiteit. Mogelijke verklaringen voor deze ommezwaai:

- Nieuwe bestuurders. In 2006/2007 wordt het voltallige CvB vernieuwd. Vooral de nieuwe collegevoorzitter Karel van der Toorn en rector Dymph van den Boom lijken meer interesse te hebben in samenwerking met de VU dan met de HvA. Van 2007 tot 2010 is de HvA bovendien niet vertegenwoordigd in het CvB.
- Nieuwe focus. De UvA wil zich profileren als een 'brede, onderzoeksintensieve universiteit' met *research-based education*²¹. Vanuit die gedachte is de VU een meer voor de hand liggende partner dan de HvA. Officieel leunt het beleid op twee pilaren: door samenwerking met de VU wordt het profiel van de UvA als *research university* versterkt, terwijl dankzij de samenwerking met de HvA beter kan worden voorzien in de arbeidsmarktbehoeften van de kenniseconomie van de metropoolregio. In de praktijk komt steeds meer nadruk te liggen op de eerste 'pilaar'.
- Gemeentepolitiek. In 2006 lanceert de gemeente onder de naam Amsterdam Topstad haar economische agenda voor de komende collegeperiode (2006-2010). Hoofddoel is om de 'Metropool Amsterdam' als vestigingslocatie op te stuwen tot in de top-5 van Europese steden. De beleidsmakers leggen de nadruk op het 'clusteren' van kennis. Vanzelfsprekend is er een belangrijke rol weggelegd voor de universiteiten. Latere colleges zetten dit beleid voort. Een belangrijke schakel hierin is de Amsterdamse Innovatie Monitor (AIM) die in 2011 overgaat in de Amsterdam Economic Board (AEB). AIM/AEB is een overlegstructuur tussen gemeente, kennisinstellingen en het bedrijfsleven waarin ook de UvA en de VU zijn vertegenwoordigd. Het blijkt vaak een katalysator voor samenwerking tussen de universiteiten. Het streven van de gemeente naar meer samenwerking tussen de kennisinstellingen in de stad blijkt ook uit de nieuw gecreëerde functie van 'kennisambassadeur' in oktober 2007. De eerste kennisambassadeur, voormalig gemeentesecretaris Erik Gerritsen, presenteert in januari 2009 een boekje (Gedeelde kennis is dubbele kracht) waarin hij concludeert dat de stad 'goud in

²¹

Universiteit van Amsterdam (2011) Oog voor talent. Instellingsplan van de Universiteit van Amsterdam 2011-2014

handen heeft', maar er meer moeten worden samengewerkt tussen de kennisinstellingen en de stad en de instellingen onderling.

In de periode 2006 – 2009 wordt een flink aantal initiatieven genomen voor samenwerkingsverbanden tussen UvA, VU en eventuele verdere partijen, bijvoorbeeld KNAW-instituten. Deze betreffende specifieke inhoudelijke thema's die met name liggen op het vlak van de bètawetenschappen en de economische wetenschappen. Een overzicht van partnerships uit de periode 2006-2009:

Life Sciences Centrum Amsterdam (LSCA) / Life Sciences Fund Amsterdam

Op initiatief van Amsterdam Topstad en Amsterdam Innovation Monitor²² worden in 2007 het Life Sciences Centrum en het Life Sciences Fund Amsterdam opgericht, met AIM als penvoerder. De volgende partijen zijn betrokken: AMC, VUmc, Nederlands Kanker Instituut, Swammerdam Institute of Life Sciences (SILS van de UvA), Sanquin en Gemeente Amsterdam. Het Centrum is gericht op kennisvalorisatie in de medische- en levenswetenschappen. Het Fund is een investeringsfonds²³.

Met opmaak: Engels (Verenigde Staten)

Amsterdam Trade University (AmTU)

Het Amsterdam Institute for Advanced Metropolitan Solutions (AIAMS, zie hoofdstuk 4) is niet de eerste poging van de gemeente om een 'derde universiteit' te vestigen in de stad. Eerder was er de Amsterdam Trade University. Dit was een van de initiatieven in het kader van de economische agenda 2006-2010, Amsterdam Topstad. De AmTU ging begin 2007 van start. Het moest een samenwerking worden tussen de gemeente, de VU, de UvA en 'tal van bedrijven', met als doel een 'topopleiding met internationale allure'²⁴. Volgens het projectplan moet de AmTU samen met het dan nog te vormen Amsterdam University College bijdragen aan de ambitie van Amsterdam als 'Harvard aan de Amstel'. Projectleider is VU-econoom Frank den Butter. De betrokkenheid van de UvA is uiteindelijk minimaal (uit een update voor de Gemeenteraad van 1/07/2007: 'Geen steun UvA op niveau CvB. Alternatief model samenwerking VU, RUU, EUR. Finale check bij vd Toorn.'). De AmTU lijkt een stille dood gestorven.

Netherlands Institute for Systems Biology (NISB)

Het NISB is sinds 2007 een samenwerking tussen de UvA, de VU en Centrum Wiskunde en Informatica (CWI). Binnen dit instituut werken de UvA-onderzoeksinstituten SILS en het Institute for Biodiversity and Ecosystem Dynamics (IBED) samen met de Faculteit der Aard- en

²² In 2013 omgevormd tot Amsterdam Economic Board.

²³ Het fonds bestaat nog steeds, maar er zijn al jaren geen nieuwe investeringsrondes gedaan. Al het vermogen is geïnvesteerd.

²⁴ Gemeente Amsterdam (2006) Amsterdam Topstad: Metropool

Levenswetenschappen (FALW) van de VU en het Centrum Wiskunde & Informatica. Het NSIB is een van de initiatiefnemers van het Netherlands Consortium for Systems Biology (NCSB) en neemt deel in een aantal Europese onderzoeksprojecten, waaronder SysMO²⁵, EraSysBioPlus²⁶ en FINSysB²⁷.

Spinoza Centre for Neuroimaging

Hersenonderzoek is zowel aan de UvA als aan de VU sterk vertegenwoordigd. Om het onderzoek een extra impuls te geven en de Life Sciences in Amsterdam verder te versterken, wordt in 2008 op initiatief van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) door UvA-AMC en VU het Spinoza Centre for Neuroimaging gestart. Een nieuw gebouw met geavanceerde onderzoeksapparatuur werd officieel geopend in 2015. Er wordt door verschillende Amsterdamse onderzoekers uit meerdere faculteiten en instellingen met het centrum samengewerkt in allerlei onderzoeksprojecten.

Amsterdam Center for Multiscale Modeling (ACMM)

Het ACMM bestaat sinds 2008. Het is een samenwerking tussen de afdelingen Theoretical Chemistry van de VU, Computational Chemistry and Physics van de UvA en Theoretical Biophysics van het FOM Institute for Atomic and Molecular Physics. De samenwerking is strikt onderzoeksgericht. Er wordt ook veel samengewerkt met andere partijen en er is aanzienlijke externe financiering.

Amsterdam Centrum Entrepreneurship (ACE)

In 2008 wordt met €3 miljoen subsidie van Agentschap NL (tegenwoordig Rijksdienst voor Ondernemend Nederland) en €3 miljoen cofinanciering van bedrijven, het Centre for Amsterdam Schools for Entrepreneurship (CASE) opgericht. Naast de UvA en de VU nemen deel: de HvA, INHolland, Gemeente Amsterdam, KvK Amsterdam, Kenniskring Amsterdam en Jong MKB-Nederland. Omdat de deelnemende onderwijsinstellingen ieder ook zelfstandige centra hebben voor ondernemerschapsonderwijs, wordt in 2009 besloten om al die centra ook op te nemen in CASE, dat vanaf 1 januari 2010 door het leven gaat als ACE.

Amsterdam Centre for Service Innovation (AMSI)

Dit is, sinds 2009, een samenwerking tussen de UvA en de VU, met startsubsidie van de gemeente. AMSI is een van de eerste Europese universitaire centra voor diensteninnovatie. Het wordt gesteund door onder andere IBM Benelux, KLM, Rabobank Nederland en het Telematica Instituut.

²⁵ www.sysmo.net

²⁶ www.erasysbio.net

²⁷ www.finsysb.eu

Duisenberg School of Finance (DSF)

De DSF start in september 2008 als een publiek-privaat samenwerkingsverband van de UvA, VU, Erasmus Universiteit Rotterdam, Tinbergen Institute en een aantal banken en pensioenfondsen. Doel is het creëren van een academisch 'topklimaat' voor onderzoek en onderwijs op het gebied van de financiële markten. DSF verzorgt een eenjarige masteropleiding. Helaas is de timing ongelukkig. In 2008 breekt ook de kredietcrisis uit, waardoor de financiering van DSF in gevaar komt. In 2010 krijgt DSF nog €4 miljoen van het ministerie van Economische Zaken, de gemeente Amsterdam en het bedrijfsleven, voor onderzoek naar 'behavioural finance' (de psychologie achter economische beslissingen). Als in 2013 de subsidie vanuit het Rijk stopt, is zelfstandige voortzetting van DSF niet mogelijk. Per 1 september 2015 houdt de School op te bestaan. Het onderwijs wordt geïntegreerd in de honoursprogramma's van de UvA en de VU.

2009-2011: NA GEZAMENLIJK ONDERZOEK OOK GEZAMENLIJK ONDERWIJS

Zoals de hierboven genoemde voorbeelden laten zien, richt de steeds intensievere samenwerking met de VU die in 2006 wordt ingezet, zich aanvankelijk vooral op gezamenlijke onderzoeksinstituten. Vanaf 2009 komt er daar aandacht voor gezamenlijk onderwijs bij. Al enige jaren staat dan een Amsterdams 'university college', gemodelleerd naar de Amerikaanse liberal arts colleges, hoog op het verlanglijstje van de universiteiten en de gemeente. Dergelijke 'university colleges' bieden een brede, interdisciplinaire bacheloropleiding.

De Universiteit Utrecht was in 1997 de eerste Nederlandse universiteit die dit model omarmde. Begin 2007 wordt door de UvA en de VU een commissie opgericht — met daarin onder anderen oud-FNWI decaan Walter Hoogland en universiteitshoogleraar Robbert Dijkgraaf — die het Amsterdam University College (AUC) moet voorbereiden. Medio 2008 krijgen de plannen vaste vorm. De kosten bedragen €23 miljoen voor de eerste tien jaar. De gemeente geeft €5 miljoen subsidie, het ministerie van OC&W €7,5 miljoen uit het SIRIUS programma voor Excellentie in het Hoger Onderwijs. De UvA-CSR maakt zich aanvankelijk zorgen over de beperkte medezeggenschap van de toekomstige AUC-studenten, maar gaat akkoord na de toezegging van het CvB dat er een student zal worden toegevoegd aan het managementteam van het AUC. Op 1 september 2009 opent het AUC de deuren. Op de bul van de AUC-studenten zal de naam van beide universiteiten prijken. Hiermee wordt feitelijk vooruitgelopen op een joint degree, iets wat op dat moment wettelijk nog niet mogelijk is.

COLLEGES EN GRADUATE SCHOOLS

In 2007 worden aan de UvA de eerste Colleges en Graduate Schools opgericht. Dit is een universiteitsbrede operatie die samenhangt met het nieuwe besturingsmodel van de UvA. Al het bacheloronderwijs moet worden ondergebracht in Colleges (met als enige uitzondering AUC).

Masterprogramma's en het opleidingsdeel van Phd-programma's worden via Graduate Schools aangeboden. Dit geeft ook een impuls aan onderwijsamenwerking met de VU: In mei 2009 worden de bètamasters van de UvA en de VU gebundeld in de Amsterdam Graduate School of Science (AGSS). Volgens Willem Stiekema, kwartiermaker en founding dean van de AGSS, wil de nieuwe Graduate School meer zijn dan de som der delen: 'Er wordt gewerkt aan nieuwe gezamenlijke masters (zoals Systeembioogie), honoursprogramma's en cursussen academic skills en entrepreneurship, speciaal gericht op bèta's'²⁸. In Folia (13/03/2009): 'Als de AGSS een groot succes wordt wat betreft aantallen studenten, kan dat best eens reden zijn alle bèta-opleidingen van UvA en VU te integreren. De AGSS wordt in mei 2012 opgeheven met de bedoeling dat de Graduate School opgaat in het nieuwe, beoogde grotere samenwerkingsverband Amsterdam Faculty of Science (AFS).

2011- 2013: DRUK VAN BUITEN

In 2011 komt de relatie tussen UvA en VU in een stroomversnelling. Dit is niet los te zien van het landelijk hoger onderwijs- en wetenschapsbeleid en het technologiebeleid. Daarin komt meer nadruk te liggen op het belang van kenniseconomie en regionale innovatiekracht, en versterking van de rol van Nederland in de internationale wetenschapsbeoefening. In het kader van dat beleid wordt alle universiteiten gevraagd profileringsplannen in te dienen. In Amsterdam wordt de druk tot samenwerking verhoogd, ook vanuit de gemeente:

- In 2007 komt het ministerie van OCW met het Sectorplan Natuur- en Scheikunde. Het ministerie stelt van 2011 tot 2016 jaarlijks twintig miljoen euro beschikbaar voor onderwijs en onderzoek in de natuur- en scheikunde. Faculteiten kunnen plannen indienen voor veertien van de twintig miljoen euro via de eerste geldstroom. De overige zes miljoen zijn voor individuele onderzoekers. De UvA en de VU dienen gezamenlijk een plan in, omdat ze daarmee denken sterker te staan. Terecht, zo blijkt, want het advies van de Commissie Breimer aan OCW in april 2010 is zeer positief over het UvA/VU plan, met name over de 'grotere samenhang in onderwijs en onderzoek' die hier het gevolg van is²⁹.
- In 2010 verschijnen twee invloedrijke rapporten die beide het belang benadrukken van samenwerking tussen de universiteiten in de regio Amsterdam. De OECD 'Review Higher Education in Regional and City Development' waarschuwt dat Amsterdam meer kennis moet clusteren, wil het zijn competitieve voorsprong op andere steden niet verliezen. De onderzoekers stellen dat er meer samenwerking moet komen tussen kennisinstellingen onderling en tussen

²⁸ R. Hartgers (2010). UvA-VU zijn geen Ajax-Feyenoord, SPUI, nr. 01/2010.

²⁹ Advies Commissie Breimer(2010) Implementatie Sectorplan Natuur- en Scheikunde. 12 april 2010. Herziene druk.

kennisinstellingen en het bedrijfsleven. Een vergelijkbaar geluid is dat jaar te horen in het rapport van de 'Commissie Veerman'³⁰. Instellingen moeten zich duidelijker profileren en meer regionaal samenwerken, stelt Veerman. In een reactie op dat rapport stelde Joop Siermans, voorzitter van de Adviesraad voor wetenschap, technologie en innovatie (AWTI), voor om Nederland op te delen in vijf academische regio's. De regio Amsterdam onderscheidt zich volgens hem door 'een intensieve samenwerking van de beide universiteiten in een stedelijk profiel'³¹.

- In augustus 2011 verschijnt de 'Strategische Agenda Hoger Onderwijs, Onderzoek en Wetenschap, getiteld Kwaliteit in Verscheidenheid'. Hiermee borduurt het ministerie voort op het advies van de Commissie Veerman en het Topsectorenbeleid van het ministerie van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie. Universiteiten moeten scherpe keuzes maken in het opleidingsaanbod en tot verdere profilering van het nationale onderzoeklandschap komen. In december 2011 ondertekenen het ministerie van OCW en de VSNU een Hoofdlijnakkoord. Hoofddoel is het verhogen van het studierendement aan de universiteiten. In het akkoord wordt afgesproken dat alle universiteiten voor 1 mei 2012 profileringsplannen en prestatievoorstellen inleveren. Op basis daarvan worden prestatieafspraken gemaakt die van invloed zijn op het geld dat de instellingen krijgen. Vijf procent van het jaarlijkse onderwijsbudget (€105 miljoen) is gekoppeld aan deze prestatieafspraken. Een aanvullende twee procent (€38 miljoen) zal verdeeld worden onder de universiteiten die hun profiel doelstellingen halen³². Een 'Reviewcommissie', onder voorzitterschap van oud-collegevoorzitter van de Universiteit Twente Frans van Vught, is verantwoordelijk voor de toetsing van de profielen en prestatievoorstellen en zal het ministerie hierover adviseren.
- Naast de landelijke en internationale druk om in de Amsterdamse regio meer samen te werken wordt ook vanuit de gemeente Amsterdam aangestuurd op intensievere samenwerking tussen de kennisinstellingen in de regio en samenwerking met private partijen. De Amsterdam Economic Board speelt hierin in deze periode een rol.

BUNDELING KRACHTEN

De druk van buiten blijft niet onopgemerkt. Mei 2011 brengen de Colleges van Bestuur van de UvA en de VU een gezamenlijke verklaring naar buiten die onder studenten en medewerkers voor veel reuring zorgt. In de verklaring kondigen de bestuurders een verkenning aan 'om na te gaan of een

³⁰ C. Veerman (2010) Differentiëren in drievoud. Advies van de Commissie Toekomstbestendig Hoger Onderwijs Stelsel.

³¹ "Concentratie universiteiten op het spel". Artikel scienceguide.nl, 08/10/2010.

³² In haar diesrede op 6 januari 2012, merkt rector Van den Boom op dat het een 'symbolisch bedrag' is, nauwelijks in verhouding tot de inspanning die universiteiten moeten doen om zich te profileren. (Een programma om je vingers bij af te likken. Rede ter gelegenheid van de 380ste dies natalis van de Universiteit van Amsterdam.)

alliantie tussen de twee instellingen zinvol is'. Volgens de Colleges 'lijkt een bundeling van krachten relatief eenvoudig'. Er worden vier werkgroepen in het leven geroepen die in de domeinen alfa, bèta, rechten/economie en maatschappij- en gedragswetenschappen gaan verkennen wat er mogelijk is om 'de kwaliteitssprong te maken'. De decanen spelen hierin een leidende rol. De werkgroepen zullen nog voor de zomer verslag uitdoen. 'Het gaat niet om een bestuurlijke samenwerking zoals die met de HvA is aangegaan, maar puur om onderwijs en onderzoek,' benadrukt UvA-woordvoerder Wriester Grommers in Folia (20/05/2011). De verkenningen bij rechten, economie en maatschappij- en gedragswetenschappen leveren op korte termijn geen concrete initiatieven op. In het alfadomein besluiten de Faculteit der Geesteswetenschappen van de UvA en de Faculteit der Letteren van de VU tot 'een verregaande samenwerking' op het gebied van onderwijs en onderzoek bij oudheidstudies, klassieke talen en archeologie. Het leidt tot de oprichting van het Amsterdam Centre for Ancient Studies and Archeology (ACASA), dat najaar 2011 wordt aangekondigd en op 1 oktober 2012 van start gaat. Het centrum biedt vier gezamenlijke masteropleidingen aan. Van verdere initiatieven tot VU-UvA samenwerking uit die periode op het terrein is niets gevonden.

AMC EN VUMC

Het AMC en VUmc willen ook intensiever gaan samenwerken. Op 14 september 2011 tekenen de raden van bestuur van de academische ziekenhuizen tijdens een feestelijke bijeenkomst in het Olympisch Stadion (zelfs Johan Cruijff is van de partij) een intentieverklaring waarin ze zeggen te streven naar een 'Academisch Medische Alliantie'. Doel is het verhogen van de kwaliteit van zorg voor patiënten met complexe aandoeningen, het beter coördineren en regisseren van de acute zorg en het creëren van 'centers of excellence' voor wetenschappelijk onderzoek, onderwijs en academische patiëntenzorg. In de alliantieverklaring en het bijbehorende 'visiedocument' wordt benadrukt dat van een fusie geen sprake is.

Eind 2013 zijn de ziekenhuizen kennelijk van mening veranderd. Er wordt opnieuw een intentieverklaring getekend, dit keer met als doel een bestuurlijke fusie die in de zomer van 2014 zijn beslag moet krijgen. De Autoriteit Consument en Markt (ACM) maakt echter bezwaar, met als belangrijkste argument dat de ziekenhuizen pas met elkaar kunnen samengaan als ze beide een zelfstandige rechtspersoon zijn. Dat is bij VUmc op dat moment niet geval, want dat zit samen met de VU in een stichting. Dat moet eerst opgelost. Sinds 1 januari 2016 vormt VUmc een zelfstandige stichting, waarmee de weg vrij lijkt voor een fusie. Het wachten is op groen licht van de Nederlandse Zorgautoriteit (NZa), waarna de ziekenhuizen opnieuw een fusieverzoek zullen indienen bij ACM. Dat zal naar verwachting dit jaar nog gebeuren³³.

³³ "VUmc en AMC stappen dit jaar nog naar ACM om fusie." Artikel skipr.nl, 4/02/2016.

AMSTERDAM ACADEMIC ALLIANCE

Parallel aan de fusiebeweging van de ziekenhuizen begint de bredere alliantie tussen UvA en VU in het voorjaar van 2012 ook verder vorm te krijgen. Net als de andere Nederlandse universiteiten, dient de UvA begin mei een profileringsplan en prestatievoorstellen in bij staatssecretaris Zijlstra van OCW. In dit (Engelstalige) document, 'Profile of the University of Amsterdam', staan de zeven onderzoeksthema's³⁴ beschreven die samen het profiel vormen van de universiteit. Het is de bedoeling dat het onderwijs zoveel mogelijk aansluit bij deze thema's, die overeen komen met de in het Instellingsplan 2011-2015 benoemde zwaartepunten.

De prestatieafspraken hebben onder meer betrekking op een negatief bindend studieadvies voor alle bachelors met ingang van 1 september 2014. Het doel is om het bachelor-rendement te verhogen van 61 naar 70 procent. Verder wil de universiteit per 1 september 2013 een verplichte 'proefstudeerweek' invoeren voor aanstaande eerstejaarsstudenten. Voor de vaste onderwijsgeevenden geldt dat eind 2014 negentig procent over het certificaat Basiskwalificatie Onderwijs (BKO) moet beschikken.

In het document wordt ook de oprichting van de Amsterdam Academic Alliance (AAA) aangekondigd. Uit de begeleidende brief: 'Inzet is het bewerkstelligen van een kwaliteitssprong voor UvA en VU, zowel vanuit wetenschappelijk perspectief als ten behoeve van het Nederlandse economische beleid (het topsectorenbeleid en de human capital agenda van het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie) en de kennisintensieve samenleving in de metropoolregio Amsterdam.'

De AAA moet de overkoepelde structuur worden voor de samenwerking tussen de UvA/HvA en de VU. Ook de academische ziekenhuizen AMC en VUmc worden hieronder geschaard. Andere kennisinstellingen in de regio Amsterdam, zoals hogescholen, KNAW en NWO-onderzoeksinstituten, het Nederlands Kanker Instituut (NKI), bloedbank Sanquin, zijn volgens het document 'partners' van de AAA. Ook behoort samenwerking met andere universiteiten, zoals de Universiteit Utrecht, tot de mogelijkheden. De totale kosten voor de AAA worden geschat op 100 tot 120 miljoen euro.

De AAA wil op korte termijn een aantal projecten oppakken:

- Gezamenlijke Graduate Schools, naar het voorbeeld van ACTA en het Tinbergen Institute. Dit suggereert dat medewerkers in dienst blijven van UvA of VU en studenten aan een van beide instellingen ingeschreven staan.

³⁴

1. Transnational Law and Governance
2. Human Health
3. Cognition, Socio-Economic Behaviour and Neuroscience
4. Globalization, Identity, Inequality and the Urban Environment
5. Communication and Information
6. Fundamentals of Natural Science
7. Sustainable World

- Verdere uitbouw van de samenwerking tussen AMC en VUmc.
- Een postgraduate Amsterdam School of Business and Law.
- Een AAA Fellowship Programme. De AAA wil meer getalenteerde internationale onderzoekers ('Triple A Fellows') naar Amsterdam halen. Hiervoor wordt jaarlijks €15 tot €20 miljoen begroot.
- Veruit het meest ambitieuze plan is de aankondiging van een gezamenlijke bètafaculteit, de Amsterdam Faculty of Science (AFS). Met 9.000 studenten, 3.000 medewerkers en een jaarlijks budget van €250 miljoen wordt dit het grootste bètacluster van Nederland.

Aan de drie betrokken faculteiten (aan VU-zijde zijn dat de Faculteit der Aard- en Levenswetenschappen FALW en de Faculteit der Exacte Wetenschappen FEW) worden werkgroepen gevormd op de gebieden onderzoek, onderwijs en bedrijfsvoering. Op 1 september wordt Bart Broers (afkomstig van de Nederlandse Mededingingsautoriteit) als procesmanager aangesteld. Zelf legt Broers verantwoording af aan een 'Bouwteam' dat bestaat uit de decaan en vicedecaan van de FNWI en de decanen van FALW en FEW. Het hele proces wordt gecoördineerd door een stuurgroep bestaande uit de Colleges van Bestuur van beide universiteiten.

In de loop van 2012 moet blijken hoe de samenwerking tot stand komt: welke opleidingen samengaan, in wat voor verbanden het gezamenlijk onderzoek vorm krijgt en hoe de ondersteunende diensten in elkaar worden geschoven.

In Folia benadrukt FNWI-decaan Bart Noordam dat pas in december 2012 een definitief besluit wordt genomen. Noordam denkt dat de intentie 'heel breed wordt gedragen door alle betrokkenen' (Folia, 23/05/2012). Mocht het zover komen, dan is Noordam niet degene die het fusieproces gaat leiden. Hij wordt in oktober 2012 opgevolgd door Kareljan Schoutens.

OPPOSITIE EN CONFLICT

Niet alle studenten zijn te speken over de prestatieafspraken en profileringsplannen van de UvA. Studentenpartij Mei vindt dat de procedure niet goed is gevolgd. Voorzitter Nicolai Jacobs: 'De medezeggenschap is pas zes dagen van tevoren ingelicht over de inhoud van het rapport. Dat is te kort om een goed advies te kunnen geven.'

Ook inhoudelijk is er kritiek. Studentenpartijen vrezen dat masteropleidingen die niet bij een van de onderzoeksthema's zijn ondergebracht, zullen verdwijnen. Voorzitter Sam de Nijs van studentenpartij Ons Kritisch Alternatief (Ons) (Folia, 15/05/2012): 'Iedereen moet in actie komen tegen de uitverkoop van de wetenschap aan de belangen van het bedrijfsleven en tegen het op winstbeluste wetenschapsbeleid,' zegt De Nijs. 'Onderwijs en onderzoek staan in dit document meer dan ooit in het teken van economische en bedrijfsmatige belangen. Het lijkt er op dat niet de hoogleraren maar de "Amsterdam Economic Board" de baas is over onze instelling.'

Collegevoorzitter Louise Gunning ontkent bij verschillende gelegenheden dat er masters op de nominatie staan om te verdwijnen.

Ons is er niet gerust op. De leden zullen zich blijven verzetten tegen de plannen. Maart 2013 vraagt de studentenpartij zelfs de Onderwijsinspectie om een onderzoek in te stellen. Vooral de fusie van de bètafaculteiten brengt volgens de studenten grote financiële en organisatorische risico's met zich mee.

In september 2012 beoordeelt de Reviewcommissie Hoger Onderwijs en Onderzoek van ministerie van OCW het 'ambitieniveau en realiteitsgehalte' van het universiteitsprofiel en de prestatievoorstellen van de UvA als 'toereikend'. De plannen voor onderwijs, onderzoek en kennisvalorisatie noemt de commissie 'goed'. Overigens merkt de commissie wel op dat er 'nog veel onzekerheid bestaat' over de totstandkoming van de AAA³⁵.

Rond dezelfde tijd presenteert het 'Bouwteam' de hoofdlijnen van het AFS-plan aan de Colleges van Bestuur van de UvA en de VU. Deze hoofdlijnen moeten in het eerste kwartaal van 2013 verder worden uitgewerkt tot een blauwdruk van de geïntegreerde faculteit.

De samenvoeging van de bètafaculteiten gaat tussen de 30 en 57 miljoen euro kosten. Het aantal bacheloropleidingen in de nieuwe gefuseerde bètafaculteit wordt met een derde teruggebracht. Er komen circa dertig masteropleidingen, waarvan het overgrote deel tweejarig. Het Bouwteam gaat ook in op de manier waarop medewerkers en studenten bij het proces betrokken worden: in het najaar worden op de faculteiten plenaire bijeenkomsten georganiseerd met medewerkers.

Daarnaast is er een tweewekelijks informeel overleg van een delegatie vanuit de drie facultaire medezeggenschapsraden met de procesmanager AFS (Bart Boers). Uit het plan: 'Daarnaast zijn afgevaardigden van de gezamenlijke medezeggenschapsorganen als toehoorder aanwezig geweest tijdens "voortgangsdagen" waarop AFS-werkgroepen bevindingen en voortgang bespreken met het Bouwteam. Voorgesteld wordt begin 2013 op basis van een medezeggenschapskalender te bespreken hoe voortgezette betrokkenheid van de facultaire medezeggenschap georganiseerd kan worden, ook in relatie tot de rol en separate betrokkenheid van de centrale medezeggenschapsorganen op instellingsniveau.'³⁶

Het is de bedoeling dat er op 1 januari 2014 een geïntegreerde begroting is voor de nieuwe faculteit. Het onderwijs zou op 1 september 2014 van start moeten gaan.

'NIEUWE FASE' SAMENWERKING EN COMPLICATIES

In februari 2013 gaat volgens de AAA-programmamanager van de UvA, Liduine Bremer, de samenwerking 'een nieuwe fase' in (Folia, 1/02/2013): 'De colleges van bestuur van UvA en VU gaan nu het traject in om samen met de raden van toezicht en de medezeggenschap afspraken te

³⁵ Reviewcommissie Hoger Onderwijs en Onderzoek (2012) Advies Universiteit van Amsterdam. 24 september 2012.

³⁶ Vrije Universiteit van Amsterdam en Universiteit van Amsterdam (2012) Amsterdam Faculty of Science - Propositie van het Bouwteam aan de Colleges van Bestuur van VU en UvA. 21 december 2012.

maken over de wijze waarop en het tempo waarin we met de samenwerkingsinitiatieven doorgaan.'

De ondersteuning van dit bestuurlijke traject wordt volgens Bremer vanaf 1 maart 2013 gelegd bij de secretarissen van beide universiteiten. Na februari loopt de vorming van de AFS door een reeks van omstandigheden echter flinke vertraging op. Allereerst groeit in de loop van 2013 onder een deel van de studenten de onvrede over de plannen. Een Gezamenlijke Vergadering op 15 februari van de Colleges van Bestuur, medezeggenschapsraden en ondernemingsraden van de UvA en de VU staat geheel in het teken van de AFS. Studentenpartij Mei vindt dat er nog veel onduidelijk is, vooral over de financiering. Mei-voorzitter Annemijn van Rheden: 'De propositie zet weliswaar een koers uit, maar roept ook een hoop vragen op. Antwoorden op die vragen zijn niet gegeven tijdens de GV.'³⁷

Uit een enquête van de COR onder medewerkers en studenten van UvA en VU van april 2013 blijkt dat meer dan de helft van de ondervraagden de fusie geen goed plan vindt. Medewerkers zijn iets positiever dan studenten en aan de VU is men optimistischer gestemd dan aan de UvA — daarbij moet wel worden aangetekend dat de vraagstelling in sommige gevallen nogal sturend is.

Een bestuurscrisis aan de VU zorgt voor verdere complicaties. Rector Lex Bouter stapt op nadat het College van Decanen van de VU het vertrouwen heeft opgezegd in het bestuur. Aanleiding is een vernietigend rapport over de onderwijskwaliteit van de universiteit. Het rapport is opgesteld door externe onderzoekers in opdracht van VU-collegevoorzitter René Smit. Zelf maakt Smit zijn termijn, die loopt tot november 2013, af.

Nadat het nieuws door NRC Handelsblad naar buiten is gebracht, roepen de CSR en Asva het UvA-CvB in een gezamenlijk brief op om direct te stoppen met de plannen voor samenwerking met de VU. COR-voorzitter Radboud Winkels ziet de crisis vooral als een interne kwestie. Maar of het huidige bestuur van de VU voldoende slagkracht heeft om de fusieplannen door te voeren, betwijfelt hij (Folia, 10/04/2014): 'Als ze de plannen in de wacht zetten wordt het wel erg krap de fusie in 2014 rond te hebben en kan het zo maar een jaar later worden'.

AANSTELLING KAREN MAEX

Het geplande besluit van de raden van toezicht van UvA en VU over de AFS, dat op de rol stond voor 19 april, wordt uitgesteld tot nader order. Intussen wordt achter de schermen verder gewerkt aan de plannen. Zo willen de universiteiten voor de periode 2015-2020 een gezamenlijk instellingsplan schrijven (uiteindelijk wordt dit een gezamenlijke paragraaf in de instellingsplannen, waarin UvA/HvA/VU zeggen te streven naar een 'open Amsterdamse ruimte voor hoger onderwijs en onderzoek'). In juli 2013 volgt alsnog een 'voorgenomen besluit' van de Colleges van Bestuur van UvA en VU dat de vorming van AFS zal doorgaan. In oktober 2013 wordt bekend dat Karen

³⁷'Fusieplannen bètafaculteiten UvA en VU onvoldoende verhelderd' Artikel kiesmei.nl, 18/02/2013.

Maex zal worden aangesteld als decaan van de nieuw te vormen AFS. Als er geen sprake is van een geïntegreerde faculteit zal Maex decaan zijn van de drie afzonderlijke universiteiten. De leden van de UvA-medezeggenschapsraden voelen zich overvallen door de benoeming van Maex. Tenslotte moeten zij in december nog instemmen met de vorming van de AFS. In aanloop naar de GV van de CSR en de COR, waarin zal worden gestemd over de AFS, zwelt de kritiek op de plannen verder aan. Niet alleen de CSR en studentenvertegenwoordigingen als Mei, Ons en Asva zijn bijzonder afwijzend, ook de COR heeft grote twijfels. Begin november schrijven de COR en de CSR in een gezamenlijke brief aan het CvB dat zij 'op dit moment niet overtuigd en niet bereid te zijn' om met het plan in te stemmen. Volgens de medezeggenschapsraden ontbreken er nog steeds 'essentiële informatie en onderbouwingen' om met de oprichting van de AFS in te kunnen stemmen. Bovendien vinden de raden dat de noodzaak van een gehele integratie van de drie bètafaculteiten 'onvoldoende' is gemotiveerd (Folia, 4/11/2013).

Ook het College of Science, waarin de opleidingsdirecteuren en coördinatoren van bijna alle bètabacheloropleidingen van de UvA zijn vertegenwoordigd, is kritisch over de voorgenomen fusie van de bètafaculteiten. In een email aan het CvB (21/11/2013) waarschuwt het College of Science het CvB voor de negatieve sentimenten onder medewerkers en studenten. Verder vindt het College het 'onduidelijk welke winst' er voor de bacheloropleidingen te behalen is met de fusie, vrezen zij voor huisvestingsproblemen en zijn ze bang dat de fusie ten koste gaat van de kwaliteit van het onderwijs. Een paar weken later volgt kritiek op de plannen vanuit de Senaat, een adviesorgaan van het College van Bestuur dat is samengesteld uit elf hoogleraren. In een advies schrijft de Senaat onder meer dat er meer alternatieve scenario's voor samenwerking moeten worden onderzocht voor het geval dat het huidige scenario niet doorgaat. Verder vindt de Senaat dat de financiële consequenties en risico's onvoldoende zijn uitgewerkt³⁸.

AFS WEGGESTEMD

Op 20 december 2013 blijkt dat de CSR zijn standpunt niet heeft gewijzigd. Tijdens een openbare gezamenlijke vergadering van de CSR en de COR in de Theaterzaal van Crea wordt het AFS-plan weggestemd. Een allerlaatste poging van het CvB om de studenten gunstig te stemmen — door enkele toezeggingen met betrekking tot instemmingsrecht van de GV, het besturingsmodel van de nieuwe faculteit en het allocatiemodel — mag niet baten. COR-voorzitter Radboud Winkels stemt wel voor, zij het met de nodige reserves (Folia, 20/12/2013): 'De kansen die ik zie liggen bij de AFS zijn te belangrijk. Laten we zorgen dat het plan dat er nu ligt in de loop van het proces nog beter wordt.'

Het wegstemmen van AFS is een deceptie voor de Colleges van Bestuur van UvA en VU. 'Ik had gehoopt dat het dubbeltje de andere kant op zou vallen,' zegt Louise Gunning naderhand in een

³⁸ Senaat (2013) Advies betreffende de samenwerking UvA-VU in een Amsterdam Faculty of Science. 3 december 2013.

interview met Het Parool. De studentenacties tegen de komst van de AFS vond ze 'weinig inhoudelijk': 'Ik kreeg geen inhoudelijke argumenten waarmee ik kon proberen het plan aan te passen. Misschien hadden ze die argumenten wel degelijk en heb ik ze niet gehoord.'³⁹

2014 - NU

Na het wegstemmen van het AFS-plan door de studenten, keren de UvA- en VU-bestuurders terug naar de tekentafel. Niet alleen moet er een nieuw plan komen, er zal ook moeten worden gezocht naar draagvlak onder studenten en medewerkers. De (hectische) gebeurtenissen rondom de bètasamenwerking in 2014 zijn door Folia-medewerker Bob van Toor uitstekend gedocumenteerd in een jaaroverzicht op de Folia-website (25/05/2014). Vandaar hieronder de integrale tekst van dit stuk:

INSPRAAK OF FUSIE: EEN BEWOGEN JAAR AAN DE BÈTAFACULTEIT(EN)

Mei 2014

UvA en VU zetten 'kernteams' op om de mogelijkheden van gedeeltelijke samenwerking tussen de faculteiten te verkennen. De opdracht voor de negen kernteams: 'een strategisch meerjarenplan te maken en, in afstemming met het Team Directeuren Onderwijs (TDO), verkenningcommissies in te stellen die voorstellen voor de inrichting van het onderwijs moeten formuleren. De opdracht bevat richtlijnen voor de werkwijze van kernteams en verkenningcommissies en voor de samenstelling van de verkenningcommissies. Alle producten van de kernteams en de verkenningcommissies hebben de status van "advies aan de decaan" en zijn dus per definitie concepten. Tot onvrede van de studentenraden zitten er aanvankelijk geen studenten in de kernteams; die nemen echter wel deel aan de verkenningcommissies die het voorwerk doen voor de kernteams.

25 juni 2014

De nieuw opgerichte website UvAleaks brengt op de dag van oprichting een document naar buiten over de voortgaande samenwerkingsplannen van de drie faculteiten. Asva-voorzitter Esther Crabbendam zegt in Folia: 'Het is misschien naïef dat studenten dachten dat ze hadden gewonnen, maar dat het signaal dat is afgegeven zelfs wordt genegeerd, irriteert me.' De UvA reageert gelaten: het plan is nog steeds van tafel, stelt woordvoerder Yasha Lange. 'Er is echter ook geconstateerd dat er een breed draagvlak is voor samenwerking tussen de bètafaculteiten van de UvA en de VU, op basis van de inhoud. Het streven is steeds dat de drie Amsterdamse bètafaculteiten in gezamenlijkheid en in aanvulling op elkaar een breed scala aan opleidingen en onderzoek aanbieden, en dat daarbij vier terreinen worden versterkt: human life science, science for sustainability, fundamentals of science en information science.'

³⁹ Louise Gunning (UvA): 'Inhoudelijke argumenten tegen de fusie heb ik niet *gehoord*'. Het Parool, 29/01/2014.

Juli 2014

Studenten bezetten het Education Service Centre op de eerste verdieping van de bètafaculteit op het Science Park. Dezelfde dag ging een tiental kamervragen van SP-Kamerlid Jasper van Dijk naar minister Bussemaker. Van Dijk wilde van de minister weten of de medezeggenschapsraad met het doorgaan van de samenwerkingsplannen was gepasseerd. Bussemaker stelde in haar antwoord voorop dat ze hechtte aan het instituut van de medezeggenschap, en ervan uit ging dat de raad 'wordt betrokken bij alle belangrijke besluiten die het personeel en de studenten van de betrokken instellingen raken. Noch uit het bericht op FoliaWeb, noch uit informatie van de instellingen maak ik op dat in het onderhavige geval de medezeggenschap gepasseerd of niet betrokken is'. In dezelfde brief stelde de minister echter: 'Er zijn overigens geen aanwijzingen dat, hoewel de medezeggenschap niet heeft ingestemd met de integratie van de bètafaculteiten van de UvA en de VU, er geen draagvlak is voor samenwerking.' Ondertussen onderhandelden de studenten met decaan Maex en rector Louise Gunning. Na het weekend werd de bezetting opgeheven, zonder dat bevredigende toezeggingen waren gedaan. Wel mochten studenten in het vervolg bij het managementteam van de FNWI aanschuiven en zou er een plan voor betere communicatie komen. *Gunning*: 'Ik ben blij dat we zulke betrokken studenten hebben, maar de betrokkenheid van de ene groep studenten kan niet ten koste gaan van de andere groep studenten. Die mogen daarvan niet de dupe worden.'

23 oktober 2014

Uvaleaks bracht wederom rapporten naar buiten over de samenwerkingsplannen. Het ging om drie rapportages van de kernteams, waaruit bleek dat de samenwerking inmiddels een naam had gekregen: *Science in Amsterdam*, kortweg SiA. De UvA ging niet mee in de furor: 'Ik denk dat onder leiding van decaan Karen Maex juist erg zorgvuldig samenwerking is gezocht met studenten, medewerkers en onderzoekers', zei woordvoerder Yasha Lange. 'Het is een bottom-upproces, waarbij de Facultaire Studentenraad nauw betrokken is. Het kan zo zijn dat de studenten achter UvAleaks daar niet bij waren, en daarom het gevoel hebben niet gehoord te worden.'

2015?

Bijna alle kernteams hebben één of meerdere van hun beoogde 3 rapporten per team uitgebracht en toegelicht. Wat daarvan als 'concept' zal gelden en welke adviezen worden opgevolgd is nog niet duidelijk. 'Vervelend dat het proces nog steeds niet transparant is' zegt Noeri van den Berg, die als Asva-voorzitter het fusiedossier van zijn voorganger Esther Crabbendam heeft overgenomen. 'Het plan zoals het was mag niet meer op tafel komen. Hoe ze het nu ook noemen, de stem van de student moet worden gehoord. Het verkennen van de mogelijkheden zoals nu gebeurt, is niet verkeerd, maar de opdracht van de kernteams mag niet sturend zijn, en het moet gebeuren in samenspraak met alle partijen: onderzoekers, bestuurders en studenten.' De Asva en de CSR eisen nog altijd meer informatie van het universiteitsbestuur, zegt Van den Berg. 'Bijvoorbeeld door meer informatiebijeenkomsten. Ik raad de decaan aan om veel helderder te communiceren wat er in de kerngroepen gebeurt. Nu heeft het alle schijn van een proces achter gesloten deuren, en dat kan niet.'

Een aantal andere samenwerkingsprojecten van UvA en VU komt in 2014 wél van de grond. Voorbeelden zijn het Amsterdam Centre for Contemporary European Studies (ACCESS Europe), een interdisciplinair onderzoeks- en onderwijsinstituut dat zich bezig zal houden met het vergroten van inzichten in de huidige crisis in Europa en de veranderende relatie tussen de Europese Unie, Nederland en de rest van de wereld. Op Science Park is het Advanced Research Centre for NanoLithography (ARCNL) van start gegaan, een samenwerking tussen de UvA, VU, FOM, NWO en chipmachinefabrikant ASML.

Ook in 2015 wordt verder gewerkt aan de samenwerking, al is het dan in een veel lager tempo dan in de periode 2009-2014. Het zogeheten 'bottom-up proces' vraagt meer tijd. Een belangrijke stap in 2015 is de invoering, met instemming van de facultaire studentenraad van FNWI, van vijf joint degrees. In september 2016 zullen studenten van de bacheloropleidingen scheikunde en natuur- en sterrenkunde en de masters Chemistry, Computer Science, Computational science en Physics & astronomy een gezamenlijk UvA-VU diploma krijgen.

Kernteams en verkenningscommissies zullen verder onderzoeken hoe er op respectievelijk onderzoeks- en onderwijsvlak kan worden samengewerkt. Het verst gevorderd zijn de gesprekken bij natuur- en sterrenkunde, informatica en Earth, Ecology & Environment.

4. AMS

Het begint in de herfst van 2011 met een bericht in het tijdschrift *Nature* over een initiatief van burgemeester Michael Bloomberg van New York, die in zijn stad een aanbesteding heeft uitgeschreven voor een nieuwe universiteit voor toegepaste wetenschappen. Frank de Wolf, fractievoorzitter van de PvdA in de Amsterdamse gemeenteraad, leest het bericht en is meteen enthousiast. Zoiets zouden we in Amsterdam ook moeten doen, denkt hij. Ook andere PvdA'ers zien wel wat in het idee. Op 22 december dient De Wolf een motie in waarin hij het college verzoekt te onderzoeken 'onder welke voorwaarden een Amsterdamse Universiteit voor Toegepaste Wetenschappen via openbare aanbesteding kan worden gerealiseerd,' voor welke bedrijfssectoren dit interessant is, en op welke locaties deze universiteit gehuisvest kan worden. De motie wordt aangenomen en er wordt een onderzoek gestart. In de eerste fase van het onderzoek voert het college gesprekken met bedrijven en kennisinstellingen in de regio. Die gesprekken vinden deels plaats binnen de Amsterdam Economic Board (AEB), waarin ook de UvA en de VU zijn vertegenwoordigd. Uit deze consultaties trekt het college begin 2012 de conclusie dat de focus van het initiatief moet komen te liggen op het 'ontwikkelen, beproeven en vermarkten van oplossingen voor grootstedelijke vraagstukken.'⁴⁰ Vandaar dat als werktitel wordt gekozen voor Amsterdam Metropolitan Solutions (AMS). Het doel is in de eerste plaats het stimuleren van economische groei, niet het creëren van een nieuwe onderwijsinstelling. Dat in de media wordt gesproken over AMS als 'derde universiteit' is volgens het college dan ook ongelukkig. (Men lijkt te vergeten dat in de motie De Wolf ook over een 'universiteit' wordt gesproken.) Verder moet AMS aansluiten op 'bestaande sterkten van Amsterdam en op thema's van de toekomst'⁴¹. Steun van de AEB is daarbij onontbeerlijk, vindt het college. Er moet een 'coalition of the *willing*' komen die het initiatief verder kan brengen.

BOSTON CONSULTING GROUP

Voor de tweede fase van het project wordt adviesbureau Boston Consulting Group (BCG) ingeschakeld. Zij zullen verder onderzoek doen naar de mogelijkheden voor AMS. Het definitieve rapport van BCG verschijnt in oktober 2012⁴². Uit het rapport blijkt dat de doelen van AMS inmiddels zijn aangescherpt. Het gaat om:

- Het stimuleren van economische activiteit, bijvoorbeeld door spin-offs.
- Het aantrekken van talent (onderzoekers en studenten).
- Het ontwikkelen en exporteren van technologische oplossingen voor metropolitane problemen. ('technology based metropolitan *solutions*')

⁴⁰ Update Amsterdam Metropolitan Solutions (AMS). Datum ontbreekt, waarschijnlijk eerste kwartaal 2012.

⁴¹ Idem.

⁴² BCG (2012) Amsterdam Metropolitan Solutions. Final report, oktober 2012.

- Het aantrekken van extra investeringen in research & development.

De Gemeente Amsterdam wil op meerdere manieren gunstige voorwaarden scheppen voor het nieuwe instituut:

- Door huisvesting ter beschikking te stellen.
- De stad moet dienen als 'levend laboratorium'. De gemeente zal daaraan meewerken door bijvoorbeeld te helpen met het verzamelen van data, hulp bij regelgeving en procedures, en het implementeren van door AMS ontwikkelde oplossingen.
- De stad als 'launching customer'.
- De stad als 'showcase' van door AMS bedachte 'oplossingen'.

De onderzoekers van BCG peilen de mening van zes niet bij naam genoemde Nederlandse universiteiten (waaronder de drie technische universiteiten) over de plannen. De universiteiten vinden de onderzoeksthema's interessant en geven aan dat zij interesse hebben in contractonderzoek. Geen van de universiteiten heeft zin om zelf een instituut op te zetten. Ook de buitenlandse universiteiten die door BCG worden benaderd tonen geen interesse in het (co-)financieren van een instituut. De verwachting is dat Amerikaanse universiteiten nog het meest geneigd zullen zijn om deel te nemen, al zal daar flink wat publieke financiering tegenover moeten staan.

De consultants concluderen dat er drie modellen zijn voor AMS.

1. Het 'Individual City Challenges' model: Daarin definieert de stad uitdagingen op een globaal niveau (bijv. reductie van CO₂-uitstoot met 40% in 2025 of reductie van kosten voor gezondheidszorg met 20%) en organiseert daar tenders om heen. Daarin worden bedrijven en kennisinstellingen gevraagd om consortia te vormen om oplossingen te formuleren voor deze City Challenges.
2. Het 'Institute for City Challenges' model: ook in dit model definieert de stad uitdagingen en organiseert daar tenders om heen. Het verschil met model 1 is dat in dit model een overkoepelend instituut wordt opgezet dat als taak heeft: kennisuitwisseling op gang brengen via onderwijs, conferenties en open data; het loket vormen voor de afzonderlijke uitdagingen; ondernemerschap bevorderen rond de uitdagingen; het fysieke uithangbord zijn voor AMS.
3. Het 'Technical Institute' model: In dit model wordt een technologisch instituut opgezet door een universiteit, bedrijf of consortium. De betrokkenheid van Amsterdam blijft daarbij beperkt tot het formuleren van een RFP (Request for Proposal) en het scheppen van benodigde randvoorwaarden (via een eenmalige investering in bijv. grond of gebouw). In de RFP kan de stad bepalen aan welke eisen het instituut zou moeten voldoen en welke resultaten zouden moeten worden behaald.

UVA EN VU 'GEPASSEERD'

Op 16 oktober besluit het college om modellen 2 en 3 verder uit te werken tot een voorstel dat in maart 2013 gepresenteerd zal worden aan de raad. Er zal (opnieuw) worden gesproken met Nederlandse universiteiten, waaronder de UvA en de HvA. Zij worden 'intensief betrokken bij de verkenning'⁴³. Eerder al heeft wethouder van Economische Zaken, Carolien Gehrels, samen met de burgemeester twee gesprekken georganiseerd met bestuurders van UvA en VU om over AMS te praten.

Het is een publiek geheim dat deze bestuurders niet blij zijn met de plannen voor AMS. Met name de 'ontwerpcompetitie' die de gemeente wil uitschrijven zit de Amsterdamse universiteiten niet lekker. Men voelt zich gepasseerd. Omgekeerd leeft bij het college ongenoegen over de kritische opstelling van de UvA en de VU.

De UvA vraagt voormalig gemeentesecretaris Henk de Jong om onderzoek te doen naar de gang van zaken in New York, de inspiratiebron voor AMS. Het verklaarde doel is een advies over de 'mogelijke bijdrage van UvA en HvA aan en effectieve vormgeving van AMS'. Maar het rapport dat het CvB van de UvA op 4 januari naar wethouder Gehrels stuurt, bevat vooral veel inhoudelijke kritiek op het AMS-plan. Dat zou zich spiegelen aan het plan van Bloomberg, terwijl Amsterdam op veel vlakken — om te beginnen schaal — niet vergelijkbaar is met New York. Het bestuur van de UvA betwijfelt of het ambitieniveau van AMS realistisch is. Bovenal vindt het CvB dat een competitie nergens voor nodig is. Gezamenlijk hebben de UvA, VU en HvA genoeg kennis in huis om de door het gemeentebestuur gewenste doelstellingen te realiseren, stellen ze. Het CvB vraagt zich hardop af of het gemeentebestuur wel genoeg kennis heeft over de capaciteiten van UvA/HvA/VU. Om dat te illustreren, besluit het rapport met een aantal mogelijke publiek-private partnerships die de Amsterdamse instellingen kunnen aangaan.

ONTWERPCOMPETITIE VAN START

De tegenwerpingen van de Amsterdamse universiteiten sorteren geen effect. Begin april 2013 gaat de ontwerpcompetitie van start. De wedstrijd kent twee rondes: de eerste ronde is voor alle geïnteresseerde partijen. De deelnemers moeten bewijzen dat zij over de middelen en de ervaring beschikken om een dergelijk instituut te beginnen. Een belangrijke voorwaarde is dat ieder consortium de investering van de gemeente (maximaal €50 miljoen over een periode van tien jaar) moet verviervoudigen. In de tweede ronde moeten de consortia een gedetailleerder voorstel doen, inclusief overtuigende business case.

Dertien internationale consortia dienen plannen in voor de eerste ronde, die in juni 2013 sluit. Een onafhankelijke jury, met daarin Deltacommissaris Wim Kuijken, Wiebe Draijer (nu bestuursvoorzitter Rabobank, op dat moment voorzitter SER) en Doortje van Unen (onderdirecteur

⁴³ Gemeente Amsterdam (2012) Nota voor raadscommissie EZ. Vervolgstappen met betrekking tot vorming van een Instituut voor Amsterdam Metropolitan Solutions (AMS), Resultaten onderzoek Boston Consulting Group (BCG). 16 oktober 2012.

van de Amsterdam Economic Board), selecteert hieruit vijf voorstellen die doorgaan naar de tweede ronde. Uit de korte beschrijvingen die zijn aangeleverd bij het college:

- Amsterdam City Technology (ACT) is een instituut voor stedelijke technologie met activiteiten in zowel onderwijs als onderzoek. De focus ligt op de vraag: 'wat heb jij nodig als je wakker wordt in de stad?' ACT levert onderwijs op bachelor en master niveau (instroom van 200 excellente studenten per jaar) en verricht onderzoek op het gebied van stedelijke technologie, zoals vernieuwing van infrastructuur voor water en energie, slim vervoer, voedsel of gepersonaliseerde dienstverlening voor verzorging. Onderzoek van ACT wordt uitgerold in drie 'labs' die zich richten op onderwerpen zoals energie, water en online data. Indienende partijen: Universiteit van Amsterdam Vrije Universiteit Amsterdam ,Hogeschool van Amsterdam, Columbia University. Acht andere partners, waar onder: Beijing University of Technology, IIT-Bangalore, IBM, Lost Boys International en Infosys.
- The Amsterdam Institute of Advanced Metropolitan Solutions (AIAMS) is een wereldwijde 'training ground' voor de ontwikkeling van stedelijke vraagstukken, een school, een laboratorium en een design instituut. Stedelijk onderzoek en onderwijs wordt op een nieuwe manier benaderd door:
 1. Een netwerkstructuur voor interdisciplinair onderzoek en (online) onderwijs
 2. Een netwerkstructuur voor steden als 'urban living labs'
 3. Actieve betrokkenheid van toonaangevende partners uit het bedrijfsleven
 4. Het stroomlijnen van commercialisering
 5. Het opleiden van een nieuwe generatie professionalsDeze internationale samenwerking van partners uit wetenschap en bedrijfsleven wil samen met de stad Amsterdam een toonaangevend instituut realiseren op gebied van toegepaste stedelijke technologie. Indienende partijen: TU Delft, Wageningen University and Research Centre (WUR), Massachusetts Institute of Technology (MIT) Andere partners zijn onder andere: Shell, Cisco en Accenture.
- Amsterdam Institute for Health and Technology (AIHT) levert baanbrekend onderzoek en onderwijs gericht op gezond leven in een stedelijke omgeving. ASHT wil efficiënter gebruik maken van medische technologie, om deze technologische innovaties om te zetten naar gezondheidsdiensten die gebruikt kunnen worden door bewoners van steden. ASHT verricht onderzoek naar oplossingen voor belangrijke uitdagingen in de gezondheid, zoals de toenemende kosten, de vergrijzing, het optimaliseren van gebruik van data en het verschaffen van diensten die mensen betrekken bij het verbeteren van hun gezondheid. Verder biedt ASHT onderwijs op Master en PhD-niveau en executive en zakelijke cursussen. De partijen die dit plan hebben ingediend zijn het Amsterdam Institute for Global Health and Development (AIGHD) en

Duke University. Partners zijn onder meer Achmea, Vodafone, Heineken, Philips, Medsciences Capital en de BBC.

- Het Center for Urban Tech Acceleration (CUTA) faciliteert wetenschappers, 'innovators' en ondernemers over de hele wereld die de ambitie hebben om hun onderneming op gebied van stedelijke technologie uit te breiden. Het Center biedt een intensief 'capability development' programma aan voor ondernemers die al een succesvol product hebben in een grote stad. Het Center biedt ook toegang tot een aantal investeringsfondsen en data-, informatie- en communicatieplatforms om wetenschappers, 'innovators' en ondernemers te ondersteunen. Het Center zet zich verder in voor de ondersteuning van bewoners van Amsterdam, vooral voor de informele leiders in de gemeenschap. Het Center staat open voor samenwerking met andere ondernemende R&D-programma's die gericht zijn op stedelijke vraagstukken. Partners zijn onder meer de UvA, de VU, Stanford University, Shell, Vodafone, ID&T, Deloitte en Stichting DOEN.
- Nexuslabs (NXL) Amsterdam is een toegepast 'urban innovation lab' met de focus op geavanceerde oplossingen voor wereldwijde metropolitane uitdagingen. NXL brengt verschillende partijen bij elkaar, zoals internationale toponderzoekers van vooraanstaande instituten uit de VS, Japan en Nederland, leidende multinationals, internationale topondernemers en start-ups, en venture capital. Het doel is om Amsterdam te positioneren als dé leidende stad gericht op duurzame stedelijke vraagstukken door het opzetten van op innovatie gerichte ondernemingen. Deze nieuwe ondernemingen stimuleren de economie en realiseren duurzame en strategische economische voordelen voor Amsterdam op het gebied van stedelijke planning, mobiliteit, gezondheid, water en afval. Partners zijn onder andere: Massachusetts Institute of Technology, Universiteit van Amsterdam, Technische Universiteit Eindhoven (TUE), Keio University Japan (KMD), IBM en TomTom.

ACT-PLAN GEREГИSSEERD DOOR MAAGDENHUIS

De UvA, of onderdelen van de UvA, is bij vier van deze vijf voorstellen op enige wijze betrokken. Toch beschouwt de universiteit het ACT-plan als de hoofdaanvraag. Dit plan is vanuit het Maagdenhuis 'geregisseerd' door collegevoorzitter Louise Gunning, CvB-lid en HvA-rector Huib de Jong en hoofd Academische Zaken Babs van den Bergh. Hoogleraar Informatica Arnold Smeulders is de 'leider' van het voorstel.

Op 13 september 2013 maakt de jury — niet dezelfde als bij de eerste ronde, dit keer is de voorzitter Robbert Dijkgraaf en hebben ook Claire Boonstra (Layar), Tanja Cuppen (Rabobank) zitting — bekend welk voorstel zij als beste beoordelen. Het wordt het plan van TU Delft e.a., AIAMS, het enige van de vijf plannen waar de UvA geen enkele betrokkenheid bij heeft. Wel adviseert de jury de gemeente om niet alleen met de winnaar in zee te gaan, maar ook te

onderhandelen met de andere indieners. Dat leidt ertoe dat ook het Amsterdam Institute for Health and Technology een subsidie van €8 miljoen euro krijgt uit de AMS-pot. Er wordt nog maanden onderhandeld over mogelijke inpassing van (delen van) de andere plannen in het winnende plan van Delft, maar voor het ACT levert dat niets op. Voor de UvA is het een zure appel.

Op 20 juni 2014 wordt AIAMS (vaak aangeduid als AMS) officieel geopend. Het nieuwe instituut houdt kantoor in het Tropeninstituut. In het contract met het door TU Delft geleide consortium staat onder meer dat het instituut op den duur een onafhankelijk onderzoeksplatform moet worden dat een volwaardige masteropleiding in stedelijke vraagstukken aanbiedt en concrete oplossingen aanlevert voor de uitdagingen van een moderne stad.

De betrokkenheid van de UvA bij het nieuwe instituut beperkt zich voorlopig tot kleine bijdragen aan onderwijs en onderzoek via het Data Science Research Center (DSRC, een samenwerking tussen de UvA, HvA en de VU), en het Centre for Urban Studies van de UvA.

De eerste volledige evaluatie van het project staat gepland voor 2018.

5. Internationaal

Tot slot enkele opmerkingen over de internationale samenwerkingsverbanden van de UvA. Al zeker sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw een internationaal georiënteerde universiteit. De verleiding is groot om ook dit beleid terug te voeren op de visie van Jankarel Gevers, al is hij hierin natuurlijk niet de enige factor.

Het is opvallend dat de UvA, ondanks het grote internationale netwerk en de vele contacten met buitenlandse universiteiten, pas sinds 2010 een strategisch buitenlandbeleid voert. Momenteel is dit beleid niet gericht op kwantitatieve uitbreiding, maar vooral op het verdiepen van bestaande relaties.

Nieuwe samenwerkingsverbanden worden volgens Senior Beleidsadviseur Internationalisering Anouk Tso alleen aangegaan als er een positieve impact is op onderwijs of onderzoek. In principe moet een samenwerking met een buitenlandse universiteit meerwaarde hebben voor minimaal twee faculteiten, anders zal eerder op faculteitsniveau dan op centraal niveau een verbinding worden aangegaan.

De UvA is onderdeel van twee grote internationale universitaire netwerken. De League of European Research Universities (LERU) is een consortium van twaalf Europese 'topuniversiteiten' dat in 2002 is opgericht. Universitas 21 (U21) is een netwerk van (op dit moment) 22 universiteiten. De leden van U21 wisselen informatie uit over zaken als onderwijsvernieuwing en recruitment. De universiteiten in deze netwerken zijn de zogenoemde 'preferred partners' van de UvA. Dat betekent bijvoorbeeld dat een 'partnercheck' niet nodig is als een promovendus een deel van zijn of haar Phd wil doen aan een van deze universiteiten.

Er is een klein aantal universiteiten dat ook de status van 'preferred partner' heeft maar niet deelneemt aan bovengenoemde netwerken. Dit gaat in veel gevallen om universiteiten in 'emerging science nations', zoals India of China.

Een overblijfsel uit het verleden zijn de Nederlandse Wetenschappelijke Instituten in het Buitenland (NWIB). Er zijn instituten in Rome, Florence, Athene, Caïro en Sint Petersburg. De UvA is 'penvoerder' van het Russische en het Griekse instituut. Deze 'voortgeschoven wetenschappelijke posten' worden gezamenlijk beheerd door de zes brede Nederlandse universiteiten.

6. Tot slot

Dit rapport is een inventarisatie van belangrijke episoden in het externe samenwerkingsbeleid van de Universiteit van Amsterdam in de afgelopen twintig jaar. Daarbij is veel aandacht besteed aan de gang van zaken met betrekking tot de samenwerking tussen UvA en Hogeschool van Amsterdam, de samenwerking met de Vrije Universiteit, de relatie met de gemeente en de vorming van het Amsterdam Institute for Metropolitan Solutions en – heel beknopt- het internationale samenwerkingsbeleid. Twee dingen zijn duidelijk: er gebeurt veel en het gaat allemaal niet zonder slag of stoot.

Het rapport is geschreven op verzoek van de Commissie Democratisering en Decentralisering. De commissie die is gevormd na de roerige periode in het voorjaar van 2015 om te komen met voorstellen voor een nieuwe bestuursorganisatie voor de UvA. In die roerige periode en tijdens de bezetting van het Maagdenhuis speelden in de discussies ook kwesties als de samenwerking met de VU, de verhouding tot de HvA die in dit rapport worden behandeld een rol. En in de meer recente conflicten over de vorming van een nieuw College blijkt dat deze thema's nog steeds actueel zijn.

De bedoeling van de commissie met dit stuk is om wat er feitelijk is gebeurd beter in beeld te krijgen en om de discussie te stimuleren of en hoe een nieuwe bestuursorganisatie gevormd kan worden voor breed draagvlak in de instelling kan zorgen en die het samenwerkingsbeleid van de UvA kan verbeteren en succesvol kan maken.

Dit rapport draagt daarvoor een feitenschets aan. Het was niet de opdracht en niet de bedoeling een oordeel te geven en dat is ook vermeden. Duidelijk is ook dat de feitenverzameling niet compleet is en de beoordeling van de feiten ook niet. De commissie zal initiatieven nemen om aanvulling en oordeelsvorming verder te stimuleren. Ik zie uit naar de reacties.

Rob Hartgers